

Centrum judaistických studií Karla a Ursuly
Schubertových

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Adéla Chmelová

Postava Věčného Žida v české literatuře 19. století

Diplomová práce

Adéla Chmelová

Olomouc 2015

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Daniel Soukup, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 18. 8. 2015

Poděkování:

Mé poděkování patří vedoucímu práce, Mgr. Danielovi Soukupovi, Ph.D. za vedení práce a poskytnutí cenných rad.

Obsah

Úvod.....	1
1 Legenda o Věčném Židovi	4
1.1. Děj legendy	4
1.2. Ahasverova různá pojmenování	6
1.3. Inspirační zdroje legendy	6
1.4. Historický původ legendy	8
1.5. Lidová slovesnost	10
1.6. Ahasver v umění	11
2 Stručný životopis Jaroslava Vrchlického	13
3 Literární díla	18
3.1. Jarní zpěv Ahasvera	18
3.2. Vyhnaní	20
3.3. Vlasatice	24
3.4. Kříž Božetěchův	25
3.5. Český Ahasver	34
3.6. Ahasver na věži Eiffelově a Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech	36
3.7. Ahasver prý chodí světem	44
3.8. Smír Ahasverův	45
Závěr	51
Seznam povinných pramenů a literatury	55
Anotace	57

Úvod

Existence odlišného etnika na území jinak homogenního státu bývá často spojena s vytvářením různých domněnek a předsudků o tomto obyvatelstvu. Vychází to z přirozeného fungování lidské mysli, když se člověk setká s něčím neznámým, pokouší se tuto odlišnost nějakým způsobem převyprávět do jazyka, kterému by rozuměl on, snaží se přijít na důvody, proč se tito lidé chovají podle jiného vzorce chování, proč mají jiné, jemu se exoticky jevící zvyky a tradice. Tento rys lidské mysli odpradávná fungoval téměř ve všech koutech světa, lidé se pomocí vytváření legend a pověstí snažili o vysvětlení jevů, kterým nerozuměli.

Židé byli skupinou, která se v očích většinové křesťanské společnosti jevila jako cizorodý prvek. Odlišné náboženské zvyky, způsob života a uzavřenost ghetta vytvářely jakýsi punc tajemnosti, který dráždil lidskou představivost. A tak vznikla živná půda pro vytváření různých pověstí, mýtů a legend. Tyto legendy představují obohacující prvek lidové slovesnosti. I naprostý laik v oblasti židovské tematiky si určitě vybaví alespoň některou z nádherných židovských legend, když už ne o Ahasverovi, tak alespoň jednu z neznámějších legend, příběh o Golemovi. Tyto texty byly často jakoby prodchnuty tajemstvím a zobrazovaly ty nejdivočejší představy lidí o Židech, neboť obsahovaly prvky magie, nadpřirozena či iracionální předsudky a pověry. Tyto narativy nepředstavovaly jenom zajímavý folklor, ale rovněž odraz soudobých nálad a postojů obyvatel vůči Židům. Právě v legendách o Židech se mnohdy odrážely představy, domněnky a celkově míra informovanosti o této komunitě, rovněž jako míra asimilace židovstva do společnosti či antisemitské nálady.

Tato židovská tajemnost a jakoby neuchopitelnost mě vždy na příbězích o Židech lákala a právě toto byl důvod, proč jsem si zvolila jako studijní obor judaistiku. Při volbě tématu diplomové práce jsem se proro rozhodla pro analýzu narativních textů, v nichž Židé vystupují. Původně jsem plánovala zpracovat tematiku širší a zabývat se všeobecně legendami a mýty, které o Židech vznikaly na území českých zemí, ale toto téma by bylo příliš rozsáhlé. Proto jsem se rozhodla pro zkoumání užší oblasti. Ve své práci se budu zabývat jednou z neznámějších židovských legend, a to legendou o Ahasverovi neboli putujícím Židovi. Tato legenda vznikla již ve středověku, avšak já se chci zaměřit na její odraz v literatuře 19. století, a to konkrétně v díle Jaroslava

Vrchlického, který byl spisovatelem, jenž se ahasverovské tematice věnoval zřejmě nejvíc ze všech českých autorů a postava Ahasvera se vyskytuje hned v několika jeho básních.

Cílem mé práce je prozkoumat, jakým způsobem se liší vyobrazení postavy Ahasvera ve Vrchlického tvorbě a zaměřit se na to, jaký kontext se skrývá za nejrůznějšími charakteristikami postavy Ahasvera. Chci se soustředit na to, jakým způsobem Vrchlického básně odráží postavení Židů v české společnosti 19. století. Zaměřím se na hledání prvků v díle Vrchlického, které odkazují na odraz různých historických událostí, spojených s židovskými obyvateli, soudobé názory české společnosti na židovstvo a rovněž postoj Židů k českému obyvatelstvu.

Ve své práci budu čerpat z primárních zdrojů, kterými jsou samotná díla Jaroslava Vrchlického. Pracovat budu s webovou stránkou Česká elektronická knihovna, která shromažďuje většinu děl českých spisovatelů.¹ Tato díla jsou zde seřazena dle jmenného seznamu autorů, a jsou k dispozici ve svém původním stránkovém rozložení, opatřeny bibliografickými údaji o prvním vydání. Pro okamžitý přehled o použitých zdrojích budu v textu diplomové práce uvádět celé bibliografické údaje v poznámce pod čarou.

Sekundární zdroje, které se chystám použít, lze rozdělit do dvou hlavních skupin. První skupinou jsou studie, týkající se společenské situace Židů v 19. století. Jedná se většinou o historiografické knihy, zabývající se emancipací Židů a tematikou národnostního konfliktu v 19. století. Druhou skupinou jsou biografické texty, zabývající se samotným autorem, jeho životním příběhem a literární tvorbou.

Práce je rozdělena do tří kapitol, přičemž první kapitola se zabývá všeobecnými informacemi spojenými s legendou o Ahasverovi, historickém původu této legendy, možnými inspiračními zdroji a v neposlední řadě rovněž tím, jakým způsobem je Ahasver definován v různých encyklopedických a slovníkových knihách. Druhá kapitola představuje stručný životopisný vhled do autorova života a díla. Třetí stěžejní část obsahuje rozbor jednotlivých ahasverovských děl, analýzu toho, jakým způsobem je v oněch konkrétních dílech Ahasver popsán, a pátrání po souvislostech mezi

¹ Česká elektronická knihovna: Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století [online]. 2005 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: <http://ceska-poezie.cz/cek/>

Ahasverovou proměňující se charakteristikou a soudobými historickými souvislostmi či návaznostmi na autorův život. Jednotlivými díly se budu zabývat chronologicky, v časovém pořadí, v jakém byly vydány, tzn. od nejdříve vydaných básní po ty pozdější. Rozsah mé práce rozhodně není vyčerpávající, do dané tematiky by se dalo ještě hlouběji proniknout například širším rozvedením postavy Ahasvera z uměleckého hlediska, avšak vzhledem k mému zaměření studia se budu soustředit spíše na souvislosti týkající se společenského postavení Židů. Rovněž by dané téma šlo aplikovat na všechny české autory, kteří v 19. století ahasverovskou tematiku zahrnují do své literární činnosti (Václav Bolemír Nebeský, Josef Svatopluk Machar, Jan Neruda, Svatopluk Čech). Avšak dle mého názoru je dílo Vrchlického celkem obsáhlé a představuje pestrý škálu děl s ahasverovskou tematikou, tudíž může posloužit jako dostatečný reprezentativní vzorek ahasverovské básnické tematiky 19. století.

1 Legenda o věčném Židovi

1.1. Děj legendy

Legenda o putujícím, neboli věčném Židovi patří mezi známé mýty evropské kultury. Objevovala se v nejrůznějších obměnách v mnoha evropských státech. Není divu, že tento příběh evropské národy natolik zaujal, vždyť se v něm mísí dva prvky, které společnost odjakživa fascinovaly. Prvním z nich je židovství. Společnost na Židy pohlížela různě – Židé byli občas považováni za skupinu obávanou, někdy naopak vysmívanou, a v neposlední řadě i ignorovanou. Avšak mnohdy pohled na Židy byl i romantizující. Pro mnohé představovali národ, který žil v uličkách svých tajemných ghett, udržoval si své tradice a způsob života, jež se jevil evropskému obyvateli exotický a jakoby pocházející z jiného světa. Právě tato židovská tajemnost jitrila lidskou představivost a vyvolávala dojem, že za zdmi židovského ghetta se mohou dít všelijaké magické věci, že uličky ghett se jen hemží obživými Golemy a zbloudilými Ahasvery. Legendě přidává na zajímavosti i to, že v ní vystupuje nesmrtelná postava. Nesmrtelnost je to, po čem lidstvo odjakživa toužilo a co jej nadměru vzrušovalo. Mnozí alchymisté a mastičkáři se snažili připravit elixír nesmrtelnosti, jelikož nespočet lidí bažil po možnosti vyhnout se smrti a žít napořád. Také téměř všechny náboženství od křesťanství až po buddhismus zahrnují předpoklad, že člověk po smrti nezemře, ale pokračuje v jiné formě existence. Mýtus o věčném Židovi tento prvek nesmrtelnosti obsahuje, a ještě v tak paradoxním podání – Ahasver té lidstvem vysněné nesmrtelnosti dosáhl, ale opovrhne jí a touží po smrti. Kombinace všech těchto nevšedních prvků se mísí v jedné legendě, jež si našla posluchače v mnoha evropských koutech a rovněž inspirovala nespočet umělců k jejímu ztvárnění.

Pojďme se nyní zaměřit na samotný děj legendy. Soustředme se na to, jakým způsobem je tato legenda prezentována v oficiálních slovníkových a encyklopedických definicích. Tyto definice nám pomohou nastínit děj příběhu a hlavní aktéry, kteří se v legendě vyskytují.

Encyclopaedia Judaica definuje Ahasvera těmito slovy: “Wandering jew, figure in Christian legend condemned to wander by Jesus until his second coming for having rebuffed or struck him on his way to the crucifixion.(...)“²

Jewish encyclopedia přichází s výkladem: “Imaginary figure of a Jerusalem shoemaker who, taunting Jesus on the way to crucifixion, was told by him to “go on forever till I return.(...)“³

Ottův naučný slovník popisuje děj legendy slovy:

(...) *Armenský jeden biskup vyprávěl v Anglii kolem r. 1228 o jistém Josefovi, příjmením Cartaphilus, který při odsouzení Kristově byl vrátným v pretoriu Pilátově a udeřil Krista odcházejícího ve tvář posměšně volaje: „Jdi přece, Ježíši, jdi rychleji, proč jsi tak váhavým? A Spasitel přísně naň pohleděv odvětil: Jdu již, ty však zůstaneš, až se opět vrátím.“ A tak zůstal Josef a žije posud. (..)“⁴*

Různé definice se v popisu postavy liší. Zatímco *Jewish encyclopedia* a *Ottův slovník naučný* nám podávají informaci, že se jednalo o ševce, *Malá československá encyklopedie* přináší jinou informaci o Ahasverově povolání:

„Věčný žid, podle středověké legendy žid. vrátný, který udeřil Ježíše při odchodu z domu Pilátova. Za trest byl odsouzen bloudit světem až do druhého příchodu Ježíšova.“ Pokračování této definice chápe Ahasvera nejen jako legendární postavu, ale také jako charakter člověka, povahový rys: „Přeneseně nespokojený člověk, který se toulá po celý život, věčný tulák, nespokojenec.“⁵

Na závěr ještě můžeme nahlédnout, jak definuje Ahasvera *Masarykův slovník naučný*, který podává informace také o jeho schopnosti regenerace:

„Věčný n. bludný žid, legendární postava, s níž se setkáváme v nejrozmanitější podobě téměř ve všech písemnictvích stř. a novověkých. Za rouhání, jehož se dopustil na Kristu, odcházejícím po svém odsouzení od nejv. kněze, stihl jej trest: blouditi věčně

² „Putující Žid, postava v křesťanské legendě odsouená Ježíšem k putování až do jeho druhého návratu, protože jej odmítl či uhodil při cestě ke kříži.“ *Encyclopaedia Judaica*. 2. vyd. Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, 22 sv. s. 615

³ „Smyslená postava jeruzalémského ševce, který si jej dobíral při cestě na kříž. Ježíš mu pravil: „Budeš putovat navěky, dokud se nevrátím.“ *Wandering Jew. Jewish Encyclopedia* [online]. [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: www.jewishencyclopedia.com

⁴ OTTO, J. *Ottův slovník naučný*. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha. Tiskem vl. knihtiskárny. s. 484

⁵ *Malá Československá encyklopedie*. I. Svazek A-Č. ACADEMIA, Praha, 1984. s. 65

světem. Znovu vždy omládá, když se dožije sta let (n. podle jiné verse s každým přibývajícím měsícem)(...)“⁶

Nyní jsme si pomocí různých definic alespoň hrubě nastínili děj legendy, o čem se v ní jednalo a jaké postavy v ní vystupovaly. Nyní se budeme soustředit na všeobecné informace o příběhu, biblických souvislostech a pozadí vzniku celé legendy.

1.2. Ahasverova různá pojmenování

Nabízí se otázka, týkající se pojmenování Ahasvera, zda všechny země používají rovněž pojmenování Věčný Žid, či zda se tento termín v nejrůznějších zemích liší.

Název *Věčný Žid* je převzatý z němčiny: *Der Ewige Jude*, méně časté v angličtině: *Eternal Jew*. V anglickém jazyce se více používal pojem *The Wandering Jew* (putující Žid). V ostatních románských jazycích se název uchytil takto: španělština používá *Judio errante*, francouzština *Le Juif errante*.

V průběhu vývoje legendy o věčném Židovi se Ahasver dočkal nejrůznějších pojmenování. V 15. století byl Ahasver objeven v několika italských městech, a tehdy dostal jméno *Giovanni Bottadio* (botto znamená v italštině rána), protože bil Krista. Podobný přídomek dostal i ve Francii – *Boutedieu*. Existovaly pro něj i jiná označení v italštině, například *Servo di dios* (Boží otrok), nebo ve španělštině *Juan Espera en Dios* (ve volném překladu znamenající Jan čekající na Boha). V Rusku obdržel pojmenování Falas, Fañas či Kalos.⁷

1.3. Inspirační zdroje legendy

V následujícím textu se zaměříme na původ této legendy, a rovněž na to, čím byla inspirována. V lidové slovesnosti totiž často docházelo k přejímání prvků, které se už někde objevily dříve. Řada figur, které vystupovaly v křesťanských legendách, byla inspirována charakterem biblických postav. Je zcela na místě se domnívat, že postava Ahasvera byla rovněž inspirována biblickou osobou. Dle předešlých encyklopedických

⁶ Masarykův slovník naučný, Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl 1. Nákladem Československého kompasu, 1925. s. 1166

⁷ VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012. s. 8

zdrojů získáváme hrubou představu o podobě věčného Žida, jež se vyznačuje těmito charakteristikami: muž, který se dopustil provinění, za něž byl odsouzen k věčnému prokletí. Dalšími základními elementy této postavy jsou jeho nesmrtelnost a osud štvance. Tyto charakteristiky se až nápadně podobají osudu jedné starozákonní biblické postavy, a tou postavou je Kain. V knize Genesis se dočítáme, že se Kain dopustil hrůzného skutku, zabití svého vlastního bratra. Za toto provinění jej Hospodin na čele poznamenal znamením, aby jej nikdo nemohl zabít. Taktéž *Encyclopaedia Judaica* uvádí domněnku o podobnosti biblické postavy Kaina s postavou Ahasvera. Je tedy možné, že legenda je touto starozákonní postavou inspirována a přejala od ní některé prvky.⁸

Kronikář Matouš Pařížský zase uvádí, že onen Žid, jenž si Ježíše dobíral, měl jméno Josef Cartaphilus, byl pokřtěn Ananiášem, žije s arménskými biskupy a je velmi nábožným člověkem. Tento člověk prý dosud žije, a jednou za sto let onemocní zvláštní chorobou, z níž se však pokaždé uzdraví a stává se znovu třicetiletým mužem.⁹

To nám dává vodítko k jiné biblické postavě, která mohla posloužit jako zdroj inspirace pro tuto legendu. Josef z Arimatie, jenž po Kristově smrti sejmul jeho tělo z kříže a uložil ho do skalního hrobu, je jednou z nejvíce rozporuplných postav v historii křesťanství. Josef sice byl váženým členem židovského sanhedrinu, ale s Ježíšovým odsouzením nesouhlasil. Byl také nejspíš tajným Kristovým stoupencem. Některé legendy zacházejí ještě dál a přiřkly Josefovi souvislost se svatým grálem. Josef prý zachytil Kristovu krev do kalichu, a tato nádobka, jíž se připisovaly magické vlastnosti, doputovala až do Anglie. Dle některých legend to byl právě Josef Cartaphilus, kdo Ježíše udeřil a pobídl, ať jde rychleji, načež byl stížen prokletím věčného života. Po spáchání tohoto činu začal bloudit světem a každému vyprávěl o svém činu.¹⁰

Jiné verze mýtu ztotožňují Ahasvera s biblickou postavou Petra Malchuse, což byl žoldněř, kterému apoštol Petr v Getsemanské zahradě usekl ušní boltec. Druhého dne se Ježíš podrobuje výslechu u Piláta, ovšem na jeho otázky neodpovídá, což

⁸ *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, 22 sv. s. 615; VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012. s. 43-44

⁹ OTTO, J. Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha. Tiskem vl. knihtiskárny. s. 484

¹⁰ VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012. s. 11-12

vyprovokuje Malchuse k úderu do Kristova obličej. Kromě této krátké zmínky se v Bibli o Malchusovi už dále nepíše. Jedna z legend praví, že byl proklet, protože udeřil Ježíše, a za trest tak musel běhat v podzemí kolem sloupu, u kterého byl předtím přivázán i Ježíš. Později mohl Malchus podzemí opustit, ale byl nucen putovat po světě jako věčný Žid.¹¹

Vyloučit také nelze, že Ahasver převzal některé charakteristiky biblické a apokryfní postavy Jidáše, jehož život byl ve středověkých legendách inverzí Mojžíšova příběhu a adaptací Oidipova mýtu.¹²

1.4. Historický původ legendy

První zmínka o člověku, jenž měl vlastnosti Ahasvera (muž odsouzený za spáchaný hřích, který musí žít až do Kristova druhého příchodu), se objevuje v Boloňské kronice ve 13.století. Uvádí se zde, že v roce 1223 poutníci z kláštera ve Ferrare spatřili jistého Žida v Arménii, který byl prý osobně přítomen u Kristova umučení. Když Ježíš krácel vstříc svému utrpení, tento Žid si jej po cestě neuctivě dobíral, a Ježíš reagoval slovy: „Já půjdu, a ty tu na mě počkáš, dokud se nevrátím zpět.“ Žid prý následně svého činu litoval, konvertoval ke křesťanství a jal se žít asketický život, a přitom snášel svůj trest. Tuto verzi potvrdil i anglický kronikář Roger z Wendoveru ve svém *Flores Historiarum* roku 1228. Uvádí, že arménský biskup, který navštívil klášter v St Albans, vyprávěl v podstatě ten samý příběh, pouze přidal fakt, že tento Žid Ježíše kromě posměšků i uhodil. Legenda byla zaregistrována také kronikářem a benediktínským mnichem Matoušem Pařížským v jeho díle *Chronica Majora*, a objevovala se v mnoha spisech nejrůznějších druhů – kronikách, básních, poutnických textech a traktátech, a v nejrůznějších evropských zemích.¹³

¹¹ VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012. s. 37-39

¹² LEHÁR, Jan: Sémantizace formy ve staročeském Apokryfu o Jidášovi, *Česká literatura* Vol. 49, No. 1 (2001), s. 14-27.

¹³ *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007. s. 615

K nám se tato legenda dostala o století později. Česká verze legendy pochází z počátku 14.století a je součástí rukopisu Svatovítského. Pojednává o rytíři Janovi, který býval ztotožňován se Šimonem, který Kristovi pomohl nést kříž.¹⁴

Nejstarší českou legendou, kde se postava Věčného Žida vyskytuje, je legenda o Anselmovi.¹⁵

Důležitou roli při šíření legendy v Evropě sehrála tzv. Leidenská brožurka. Roku 1602 vyšla v nizozemském Leidenu německy psaná zpráva, která se zevrubně zabývala tímto tématem a jež měla klíčový vliv na rozšíření příběhu a zvýšení povědomí o ahasverovském tématu. Tato zpráva píše o biskupovi Pavlovi z Eitzenu, který při jedné ze svých bohoslužeb spatřil muže, který se nápadně podobal Ahasverovi. Muž byl bosý, měl suknici až ke kolenům a vždy při zaslechnutí Kristova jména se poklonil a uhodil do hrudníku. Prý byl svědkem Kristova ukřižování. Toulal se světem, a ať přišel do jakékoliv země, mluvil tamním jazykem. Měl neuvěřitelnou paměť, a jeho narážky na dávno mrtvé lidi vyvolávaly dojem, že snad jedním z nich byl. Leidenská zpráva vyšla v lidovém čtení (*Volksbuch*). Tato krátká, asi šestistránková zpráva, jejíž autor není známý, se setkala s obrovským ohlasem. Byla vytištěna hned několikrát a byla přeložena i do francouzštiny, vlámsštiny, dánštiny a estonštiny. Díky ní byla ve skandinávských zemích legenda rozšířena ještě předtím, než do ní vůbec přišli první Židé. Finové dokonce ve své slovní zásobě ani termín *Žid* neměli, a tak byl Ahasver jmenován jako *Jeruzalémský švec*.¹⁶

Ottův slovník uvádí i trasu, jakými zeměmi se legenda šířila. V průběhu 16.století se objevila v Německu, kde vešla ve známost mezi vzdělanou vrstvou i prostými lidmi. Počátkem 17. století se legenda objevuje i ve Francii, a později, kolem roku 1616 se dostává i do Nizozemí a Belgie. V souvislosti s tím, jak se legenda šířila, přibývalo měst, kde očití svědci Ahasvera spatřili. Například r. 1604 byl spatřen v Paříži, r. 1640 v Bruselu a roku 1818 i v Londýně.¹⁷

¹⁴ OTTO, J. Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha. Tiskem vl. knihtiskárny. s. 484

¹⁵ FEIFALIK, Julius. *Studien zur Geschichte der Altbohmischen literatur*. Gerold in Komm., 1859. S. 219-232

¹⁶ VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012, s. 15-19

¹⁷ OTTO, J. Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha. Tiskem vl. knihtiskárny. s. 484

1.5. Lidová slovesnost

V rámci lidové slovesnosti se tato legenda objevovala ve více než 100 různých lidových příbězích a pověstech, v jednotlivých evropských zemích měnila svou podobu, tudíž máme k dispozici nepřehledné množství variant této legendy. Je fascinující sledovat, jak rozmanité varianty tohoto příběhu si různé národy vybájily. Často se podoba legendy v některých prvcích odchylovala od svého původního originálu (např. ukrajinská verze legendu obohacovala o skutečnost, že věčný Žid mění svou podobu podle fáze měsíce – když je měsíc starý, Ahasver rovněž zestárne, když měsíc dorůstá, Ahasver opět nabývá mládí). Westfálská verze legendy Ahasverovi přiřkla vlastnost, že smí odpočinout jen na tak dlouhý okamžik, jak dlouho trvá člověku sníst kousek bílého chleba. V alpských zemích byl jeho příchod předzvěstí nejrůznějších katastrof. Například ve Francii jeho přítomnost znamenala předzvěst bouře, hladomoru či epidemie.¹⁸ Ne všude je však Ahasver vnímán jako negativní element, například v Belgii mu místní lidé přiřkli zázračné schopnosti. Objevuje se zde věčný Žid jménem Isaak Laquedem (jméno v překladu znamená muž dávných dob), jenž měl schopnost omlazovat staré ženy. Některé národy mu přibájily různé dodatečné znaky. Například ve španělské verzi příběhu dostává Ahasver Kristovo znamení na čelo, kterým je ohnivý kříž, jenž věčně spaluje jeho mozek. Jak jsme dříve uvedli, staroruské podání jej nazývá jmény Falas, Fañas, či Kalos. Jako odplatu za to, že dal Kristovi políček, je každý den třikrát požírán divou šelmou. V souvislosti s tím, jak se legenda šířila, bylo v průběhu 17. století nahlašováno stále více svědectví, souvisejícím s objevením Ahasvera.¹⁹

V různých bájích objevujeme hned několik postav, které jsou Ahasverovi svým osudem podobné. Největší podobnost zřejmě vykazuje legenda o Bludném Holanďanovi, který byl dokonce některými autory (Heinrich Heine, Richard Wagner) nazýván Ahasver oceánu. Tato postava dlouhé věky brázdí moře se svou lodí, jež má krvavě rudou vlajku a kostlivce na přídi, nejčastěji ji námořníci spatřovali u mysu Dobré naděje. Byl to kapitán jedné z lodí Nizozemské východoindické společnosti, který byl za své prohřešky odsouzen k věčné plavbě po mořích. Na rozdíl od nebohého

¹⁸ *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, 22 sv. s. 615

¹⁹ OTTO, J. Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha. Tiskem vl. knihtiskárny. s. 484

Ahasvera, který musel putovat do konce věků, Bludnému Holanďanovi byla dopřána možnost vysvobození. Jednou za sedm let má možnost získat lásku ženy, která jej bude milovat až do smrti. Jen takto se svého prokletí může zbavit.²⁰ Taktéž prvek, že Ahasver byl svým způsobem mrtvý-nemrtvý (jednou za čas upadne do stavu podobnému smrti, ale zase obživne a omládne), můžeme nalézt v řadě legend a folklorních vyprávění. Tyto nesmrtelné nadpřirozené postavy se vyskytovaly napříč různými kulturami a kontinenty. Ať už se jedná o notoricky známé upíry, vampýry či zombie, nebo méně známé bytosti. Například v karibské oblasti prý člověk po pozření magického prášku upadl do mrtvolné ztuhlosti, byl pohřben a poté exhumován. Stal se z něj duši postrádající nemrtvý. Takoví nemrtví údajně pracovali i na plantážích. Latinskoamerická kultura zná i pojem *susto*, neboli nemoc z děsu. Člověk je fyzicky přítomen, ale již nemá duši.²¹

1.6. Ahasver v umění

Tajemná, zbloudilá postava Ahasvera v průběhu času inspirovala mnohé umělce. Obzvláště zajímavým tématem se stala pro spisovatele. Někteří spisovatelé jí věnovali jen velmi malou část své tvorby, kde se Ahasver objevuje třeba jen v jedné z jejich básní, či jen jako okrajová postava románu. Ovšem existují i spisovatelé, které tato tematika natolik zaujala, že se k ní museli ve svých knihách neustále vracet, a v jejichž dílech se tento motiv objevuje opakovaně.

Když se na postavu věčného Žida coby zdroje inspirace pro svět literatury podíváme nejen z domácího hlediska, za jedno z nejznámějších děl o Ahasverovi je považován francouzský román *Le Juif Errant* (Putující Žid), jehož autorem je Eugene Sue. Ovšem toto dílo patří spíše do literatury druhého řádu. Román je založen na líčení tajuplností a zápletek, a samotné postavě Ahasvera je překvapivě věnována spíše okrajová pozornost.

V kontextu světové literatury nemůžeme opomenout spisovatele Guillaume Apollinaira. Známe je jeho dílo *Pražský chodec*. Jedná se o povídku ze sbírky

²⁰ SHERMAN, J. *Storytelling: An Encyclopedia of Mythology and Folklore*. M E SHARPE INC. New York 2008, s. 170-171.

²¹ VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012, s. 51

Kaligrama, která je inspirována autorovým krátkodobým pobytem v Praze. Ahasver autorovi ukazuje domy s letopočty a vypráví, že v těch dobách žil. V díle je taktéž popsána jeho zvláštní nemoc, kdy jednou za devadesát či sto let klesne k zemi, aby zas mohl omládnout a žít dál. Apollinaire byl tímto tématem zřejmě natolik zaujat, že se k Ahasverovi vrací i v povídce *Latinský Žid*, kdy Ahasvera představuje postavě se jménem Gabriel Fernisoun z Avignonu, a přiznává se ke svým nesčetným vinám.

Taktéž Johann Wolfgang von Goethe považoval legendu za zajímavou. Původně totiž uvažoval o napsání díla o Ahasverovi. Nakonec však od myšlenky ustoupil a dal přednost Faustovi. Ovšem ahasverovské tématice se úplně nevyhnul, a toto téma zahrnul aspoň do básně *Prvý útržek o Věčném Židovi*.²²

Není překvapením, že téma bylo rovněž atraktivní pro spisovatele romantismu. Charakter ztrápeného muže, který nikde nenachází klid, se zdál být pro romantická díla přímo ideálním námětem. Kupříkladu německý básník a představitel raného romantismu Christian Friedrich Daniel Schubart se touto tematikou zabývá ve své básni *Der Ewige jude*. V této básni Ahasver stojí na vrcholku hory Mt Carmel, kde stěží přemáhá své zoufalství, a vypráví o svém marném pachtění za smrtí. Hledal smrt v bitvě, požáru, povodni a bouři, ale bezúspěšně. Také básník Shelley toto téma zúročil ve svém díle *Královna Mab*, kde jej líčí jako rebela s téměř prométheovskými vlastnostmi, který se postavil proti diktátu tyranského božstva.²³

V následující části mé práce se chci věnovat postavě Ahasvera v české literatuře 19. století, a to v díle Jaroslava Vrchlického, který je českým literátem, v jehož díle se Ahasver vyskytuje nejhojněji.

²² VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012, 196 s.

²³ *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, 22 sv. ISBN 978-0-02-865929-9.

2 Stručný životopis Jaroslava Vrchlického (1853-1912)

Velký počet děl věnujících se tématu Ahasvera nalezneme v díle Jaroslava Vrchlického. Spisovatel byl touto postavou natolik fascinován, že jí věnoval několik svých básní. Byl celkově dost zaujat tématem židovství, židovské motivy se prolínají celým jeho dílem.

Básník, jehož vlastní jméno bylo Emil Frída, se narodil roku 1853 v Lounech. Vyrůstal v silně věřící rodině, jeho matka byla velmi zbožná a jeho tři strýcové byli kněží, z nichž jej velmi ovlivnil Antonín Kolář, u kterého autor strávil velkou část dětství. Právě v průběhu tohoto pobytu se Vrchlický seznamuje se starozákonními příběhy, které jej později v literární tvorbě hluboce inspirovaly. Po maturitě vstoupil na matčino a strýcovo přání do arcibiskupského semináře. Avšak zde studoval pouhý jeden semestr, a posléze přešel na studium filozofie, kde se věnoval dějinám umění, historii a románským jazykům. Po změně školy na teologickou fakultu nezanevřel a dál navštěvoval přednášky profesora Kaempfa, který byl uznávaným orientalistou.²⁴ Saul Isaac Kaempf (1818-1892) byl významným židovským učencem tehdejší doby, a rovněž byl znám jako spisovatel. Byl původem z Rakouska, ale byl pozván do Prahy, aby zde působil jako kazatel. Později začal působit jako profesor na pražské univerzitě. Měl jistě velký vliv na vzbuzení zájmu Vrchlického o židovskou tematiku.²⁵ Ovšem přednášky profesora Kaempfa nebyly jediným místem, kde se Vrchlický ve svém mládí setkal s židovskou kulturou. V průběhu svého studia si rovněž přivydělával kondicemi v židovských rodinách, tudíž s židovským prostředím přicházel do kontaktu velmi často.²⁶

Poté, co dokončil studia, strávil rok v zahraničí – přijal místo vychovatele v rodině hraběte Montecuccoli v severní Itálii. Tento pobyt jej literárně velmi

²⁴ DONATH, Oskar. *Židé a židovství v české literatuře 19. století : od K.H. Máchy do Jar. Vrchlického*. Brno, 1923. s. 76

²⁵ Kaempf, Saul Isaac. *Jewish encyclopedia* [online]. 2002 [cit. 2015-07-22]. Dostupné z: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/9114-kaempf-saul-isaac>

²⁶ DONATH, Oskar. *Židé a židovství v české literatuře 19. století : od K.H. Máchy do Jar. Vrchlického*. Brno, 1923. s. 76

MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 358

inspiroval, své zkušenosti z tohoto období zúročil ve sbírce Rok na jihu. Z Itálie se vrátil již jako básník, který zná své cíle a ví, kterým směrem se chce vydat.²⁷ Začátkem 70. let vystoupil Vrchlický poprvé před veřejností v rámci almanachu Anemonky.²⁸

Zásadní vliv na jeho život mělo přátelství se spisovatelkou Sofií Podlipskou (1833-1897), se kterou si velmi rozuměl duševně, názorově i po literární stránce, a která mu udělovala cenné spisovatelské rady. Sofie byla mladší sestrou Karolíny Světlé. Sofie byla nejen plodnou spisovatelkou, ale i aktivistkou v ženských vzdělávacích spolcích.²⁹ Vrchlický ji velmi obdivoval, ovšem jejich vztah byl jen platonický, později si vzal za ženu její dceru Ludmilu.³⁰

Rozsah díla Jaroslava Vrchlického je obdivuhodný, jeho literární činnost čítá 85 svazků původní poezie, řadu vlastních dramát, povídek, esejí a román. Kromě vlastní tvorby přeložil několik desítek knih od světových básníků. V 80. a 90. letech se stal nejplodnějším českým básníkem a vůdcem lumírovské generace. Lumírovci byli skupinou spisovatelů, sdružující se kolem časopisů Lumír. Přestože neexistuje přesná definice toho, kteří spisovatelé byli lumírovci a kteří už se mezi ně řadili pouze okrajově či vůbec, za neznámější spisovatele lumírovské generace můžeme považovat například Vítězslava Háalka, Jana Nerudu, Jaroslava Vrchlického, Julia Zeyera či Josefa Václava Sládka. Tato skupina kladla důraz na hlásání světovosti, na neomezování literární tvorby pouze na národní tematiku.³¹ Vrchlický získal pověst uznávaného umělce, který významně zasahoval do kulturního a společenského života národa, a zasloužil se o propojení české literatury se západním světem.³²

V průběhu svého života se aktivně zajímal o židovská témata a stýkal se s Židy. V náboženské oblasti jej velmi ovlivnila spisovatelka Sofie Podlipská, která jej přivedla ke studiu talmudu a doporučila mu, aby se věnoval uměleckému ztvárnění událostí

²⁷ MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOŠÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 358-359

²⁸ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 84

²⁹ Podlipská, Sofie. *Ceský-jazyk.cz* [online]. 2006 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/sofie-podlipska.html

³⁰ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 54-73

³¹ STREJČEK, Ferdinand. *Lumírovci a jejich boje kolem r. 1880*. 1. vyd. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1915. s. 81

³² MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOŠÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 359

z židovských dějin. Udržoval kontakt s židovskými představiteli, a jsou doloženy i jeho styky se Spolkem českých akademiků-židů. Rovněž navázal přátelství s pražským rabinem A. Kaminkou. Aaron Armand Kaminka (1866–1950) byl významným učenec, básník a překladatel, jenž byl aktivním účastníkem sionistického hnutí. Rovněž se zabýval tvorbou literatury o biblických tématech a překlady klasických děl do hebrejštiny³³ Možná i díky stykům s Židy byl Vrchlický vůči Židům velmi snášenlivý, a byl příznivcem rovnosti náboženství. Ovšem netoužil po tom být považován za veřejného bojovníka v otázce židovské emancipace. Když sionista Filip Lehenhart (1958 – 1933), jeden z prvních následníků Theodora Herzla v Čechách³⁴ přišel s návrhem, že by se Vrchlický jako známá osobnost mohl angažovat v boji proti antisemitským útokům, básník odmítl s tím, že není tak bojovný a politicky angažovaný jako jeho univerzitní kolega T. G. Masaryk.³⁵

Život Vrchlického skončil v roce 1912, jeho smrt byla důsledkem mozkové choroby.³⁶

Jeho rozsáhlá literární činnost obsahuje díla lyrická, epická, prozaická a dramatickou tvorbu.³⁷ Lyrika odráží osobní peripetie básníkovy života. Zde můžeme zařadit jeho prvotinu *Z hlubin*, Itálií inspirovaný *Rok na jihu*, a vyjádření básníkových šťastných let v *Pouti k Eldorádu*. Poté v jeho životě přichází obrat k horšímu, tragédie v rodinném soužití, která se promítá v díle *Okna v bouři*. Nálady v tomto díle mají podklad ve vztahových problémech, které později nastaly v manželství s Ludmilou. Ludmila udržovala tajný vztah s jedním hercem z Národního divadla. Tento vztah trval delší dobu, a později se o něm Vrchlický dozvěděl, a rovněž i o tom, že otcem jejích dětí zřejmě není on. Toto zjištění na něj mělo katastrofální psychický dopad, zdrtilo jej natolik, že měl záchvat těžkých mdlob. Tento zvrat v jeho životě byl začátkem jeho

³³ Kaminka, Armand. *Jewish virtual library* [online]. 2008 [cit. 2015-07-23]. Dostupné z: http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0011_0_10673.html

³⁴ Lehenhart, Filip (1858-1933), Zionist. *Das Österreichische Biographische Lexikon 1815-1819 Online Edition* [online]. 2003 [cit. 2015-07-23]. Dostupné z: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_L/Lehenhart_Filip_1858_1933.xml

³⁵ MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOŠÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 359

³⁶ MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOŠÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 360

³⁷ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. S. 169-172

nemoci, která přetrvávala několik let a nakonec zřejmě i zapříčinila jeho smrt. V té době se rovněž potýkal s uměleckou krizí, a celé toto tíživé období vyúsťuje v díle *Meč Damoklův*.

Jedním z Vrchlického snů bylo vytvořit mohutnou epopej, která by zachycovala veškeré dějiny lidstva od jeho stvoření až po současnost. Rozsáhlý cyklus započal sbírkou *Duch a svět*. Jejím pokračováním byly dva svazky *Mýtů* a sbírka *Nové epické básně*, která se zaměřuje na balady a romance, dále *Staré zvěsti*, ve kterých je velký prostor věnován starodávným postavám z nejrůznějších náboženství. Následují *Perspektivy* a sbírka *Selské balady*, ve které se snoubí romantický popis českého venkova s rozbouřenými náladami sedláků ústících v povstání. Dalšími díly jsou *Zlomky epopeje*, z nichž u většiny básní je uvedena osoba, které je daná báseň adresovaná (můžeme zde například nalézt báseň, adresovanou jeho ženě, či básně, které jsou určeny jeho přátelům či známým osobnostem). Následovaly sbírky *Fresky a gobelíny* a také biblickými a antickými motivy inspirované *Nové zlomky epopeje*. Do jeho rozsáhlé epopeje můžeme rovněž zahrnout sbírky *Bozi a lidé* a *Votivní desky*. Následují *Epizody* a *Třetí kniha básní epických*, což jsou sbírky, které obsahují výjevy z antické mytologie i pozdně středověkou tematiku. Přestože je tento básnický cyklus unikátní, Vrchlický si byl vědom, že dokonce ani on nedokáže podat úplný obraz vývoje lidstva. Zřejmě z důvodu uvědomění si nedostižnosti svého cíle pojmenoval jednu ze svých sbírek *Zlomky epopeje*, ve které dává Vrchlický nejvíce prostoru starověkým a mytologickým tématům. Vrchlický rovněž zasvětil velkou část své tvorby událostem z židovské historie. Rozsah jeho děl s židovskou tematikou je obrovský, proto si uveďme jen pár příkladů jeho děl, v nichž se židovské motivy vyskytují. Již v jedné z jeho prvních knih, *Epických básních*, židovské motivy nalézáme v básni *První růže*, ve které je hlavní postavou rabín Lévi (pravděpodobně pražský rabín Jehuda Liva ben Becalel, známý jako Maharal, zemřel roku 1609) a básni *Ben Akiba*, která je inspirovaná životním příběhem významného judského rabína Akivy (tanaita Akiva ben Josef, zemřel r. 137). Ve sbírkách *Dojmy a rozmary* se vyskytuje báseň *Dcera potopy*, která je poetickým pojetím biblického příběhu o velké potopě a Noemově arše. V *Nových epických básních* se Vrchlický v básni *Lilita* zabývá mytickou postavou, která byla údajně první ženou Adamovou. V *Talmudské parabole* vystupuje jako hlavní postava rabín Eleazar, který se setkává s kupcem a diskutuje s ním o záludnostech Talmudu.

Další ztvárnění židovských motivů nalézáme ve sbírce *Motýli všech barev*, kde jsou tímto tématem prochnuty básně *Píseň dcery Jeftovy* a *Český Ahasver*. Výčet děl, kde se vyskytují židovské motivy, je vskutku rozsáhlý.

Z těchto židovsky laděných děl se mnoho z nich zabývá ahasverovskou tematikou. Asi nejznámější básní a zároveň nejrozsáhlejší je *Kříž Božetěchův*, ale kromě tohoto díla se o věčném Židovi se dočítáme i v básních *Vlasatice*, *Jarní zpěv Ahasvera*, *Ahasver jsem já*, *Ahasver na věži Eiffelově*, *Druhý dopis královně Semiramidě po deseti letech*.³⁸

Proč autora legenda o Ahasverovi tolik lákala? Částečnou odpověď možná můžeme vyčíst z jeho korespondence se S. Podlipskou: „*Ptáte se, co s Ahasverem? Patří to ještě k mým dětinským snům...Ahasver měl býti myšlenkou zla, která během času a rostoucí vzdělanosti se stále menší, až se zvrátí ve svou protivu, ve vítězství dobra.*“³⁹

Nyní se budeme věnovat literární interpretaci skladeb, kde se postava Ahasvera vyskytuje, a zaměříme se na to, jak dané vyobrazení této postavy zapadá do kontextu autorova života a soudobé kulturní a politicko-sociální situace.

³⁸ MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 360-362

³⁹ MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. s. 360-362

3 Literární díla

3.1. Jarní zpěv Ahasvera

Tato báseň je součástí sbírky *Duch a svět*, která vyšla roku 1878. Sbíрка obsahuje rozličné básně, první z nich jsou inspirované dávnými časy a stvořením světa, další část je věnována helénským motivům, a sbírku završuje poslední část, zvaná *Osm legend středověkých*. Právě v této části sbírky se nachází báseň *Jarní zpěv Ahasvera*, která má délku tři stránky a jejíž děj pojednává o oslavě krás Matky země ústy Ahasvera. Ahasver se zde vyznává k obdivu nad obměňující se krásou Matky země, která na jaře obléká celé své tělo do nového oděvu. Chvalozpěv je zde originálně podán v podobě vyobrazení Matky země jako skutečné ženy, jelikož zde zmiňuje její ňadra, boky a hlavu. Jedná se o literární postup zvaný personifikace.

Ahasver zde vystupuje v roli unaveného štvance, který je vyčerpán neustálým putováním z místa na místo, nenacházející chvíli odpočinku, a obdivující se matce zemi, která je pro něj ztělesněním klidu a stálosti. Klíčový je zde kontrast mezi neklidným životním stylem Ahasvera a mírumilovným, vyrovnaným životem Matky země. Přítomný je zde také pocit Ahasverovy závidění a touhy.

„Jak jsi šťastna, matko!

V klidu pohroužena... (...)

ty však ve svém nesmrtelném klidu,

kam jak v propast rád bych uvrhnul se.“⁴⁰

Z jeho slov je patrná i značná únava a přesycenost kočovným životem.

„Matko země! Novou záříš zdobou v zrak můj unavený, zakalený prachem.“⁴¹

Proti sobě zde tedy stojí dvě naprosto protichůdné osoby – jedna vyčerpaná, zoufalá, štvaná z místa na místo, neschopná nalézt klid. Druhá, ponořena v nevyrušitelný poklid, zcela povznesena nad starosti tohoto světa. Ten kontrast je tak obrovský (Matka země disponuje vším tím, co Ahasver tak zoufale postrádá a po čem baží nejvíce), že by se dalo říct, že život Matky země je zrcadlem Ahasverova snu a jeho

⁴⁰ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Duch a svět*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1878. s. 81-83

⁴¹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Duch a svět*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1878. s. 81

největších tužeb. Kdybychom si položili otázku, co je Ahasverovým snem, možná by odpověděl, že touží po stejném životě, jaký má Matka země, s absencí jakéhokoliv pachtění a s nalezením klidu a míru.

Za touto touhou po poklidu, kterou básník vložil do postavy Ahasvera, můžeme spatřovat určitý zdroj inspirace v jeho vlastním životě. Je možné, že se zde promítá jeho vzpomínka na dětství, jehož velkou část strávil u strýce v malé vesničce Ovčáry u Kolína. Tato část jeho života patřila k nekrásnějším obdobím. Sám tyto roky popisuje slovy:

„Ta tichá fara mého strýce, vidím ji stále zavátou sněhem, on sám jen v službě myšlenky a v tiché práci, (...) žádná hlučná změna, žádné svátky, žádná tucha o jiném světě, vše stále stejné, stále pravidelné.“⁴²

Není rovněž vyloučeno, že v určitých etapách života Vrchlický prožíval podobné pocity jako Ahasver v této básni, pocit nezakotvenosti a věčného putování. Tímto obdobím mohla být jeho školní léta, kdy často střídal různé vzdělávací ústavy. Začal studovat na gymnáziu ve Slaném, kde však setrval pouhý rok, a poté přešel do Prahy na německé církevní gymnázium. Zde ovšem propadl, a ve snaze vyhnout se opakování přešel na soukromý ústav Jana Jungmanna. Školu poté změnil ještě jednou a maturoval na gymnáziu v Klatovech. Jak víme z předešlých údajů, také při získávání vysokoškolského vzdělání nezvolil školu na poprvé, ale půl roku pobýval v arcibiskupském semináři, načež se rozhodl pro studium na filozofické fakultě. Lze říct, že v raném mládí žil Vrchlický životem hodným Ahasvera, a odtud může pramenit inspirace pro tuto báseň, která je prodchnuta pocitem neklidu a uštvánosti.⁴³

V básni se rovněž projevuje jeho velká láska k přírodě, která byla v průběhu celého jeho života jeho těšitelkou, místem, kam se utíkal a kde nacházel inspiraci. Vzpomínal často na přírodu v Ovčárech u Kolína, kde trávil čas v lese, uchvácen jeho zvukem, kde proležel celé hodiny v mechu, dívaje se do korun stromů, které mu připomínaly vlnící se oceán. Příroda mu byla inspiračním zdrojem pro mnoho jeho básní, v jeho dílech nacházíme dlouhé pasáže popisu přírodních krás.⁴⁴

⁴² BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 20

⁴³ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 23-28

⁴⁴ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 21

3.2. Vyhnanci

Báseň vyšla v roce 1878 ve sbírce *Duch a svět*. Báseň obsahuje šest stran. Ústředním tématem toho díla je setkání Ahasvera s italským básníkem Dantem Alighierim. Oba muži se setkají při odchodu z Florencie. Chvíli jdou společně, později se jejich cesty rozdělí. Poté se setkají za několik let u města Spezie, a shledají, že Dante již svůj mír našel, avšak Ahasver musí neklidně putovat dále.

Jedním z prvků tohoto díla je propojenost, vzájemnost osudů. Je zjevné, že tyto dvě postavy spolu mají hodně společného, že báseň ukazuje na jejich podobný životní úděl, úděl vyhnance. Jejich propojenost je zde vyjádřena stejným směrem cesty (útěk pryč z Florencie) a podobnou životní rolí (rolí zavržence, vyhnance).

Přestože oba poutníky v dané situaci postihl podobný osud, při opouštění města své vyhanství pojmají každý jinak. Ahasver kráčí rychlým krokem, ani se neohlédne, je mu lhostejné, že toto místo opouští.

„ni na město, již v zlatou páru jitra (...)

Zrak neobrátil v dálku vytřeštěný.

I kraj, jenž před ním v jara vděku smál se (...)

Vše lhostejným, vše chladným bylo jemu.“

Tyto verše ukazují, že si Ahasver nevytváří k místům, kterými prochází nebo v nich setrvává, žádný vztah. Naopak Dante opouští své rodné město s těžkým srdcem. Tato rozdílnost odchodu v sobě možná obsahuje skrytou symboliku. Zatímco jeden z poutníků zřejmě cítí smutek, když musí opustit své rodné město, druhý poutník je vůči tomuto odchodu naprosto lhostejný, jakoby snad ani žádnou vlast neměl. Nabízí se zde otázka, zda Ahasver v tomto díle není vyjádřením židovského obyvatelstva, které mnohdy bývalo považováno za neukotvené, nepatřící k žádnému národu. Které se po vyhnání z Izraele rozprchlo do všech možných zemí, ale v mnoha těchto státech nebylo považováno za právoplatné občany, pouze za jakési cizorodé etnikum, které většinová společnost mezi sebe nepřijímá příliš ochotně. Naopak postava Danta je v otázce postoji k vlasti pravým opakem Ahasvera.

„Druh jeho jinak. Zastavil se, váhal,

Zřel dlouho zpět na paláce a věže

*Šel zase dál a ještě naposledy
Se obrátil, pak sebrav sílu všecku,
Jež v jemných rysech úst a tváře spala,
Trh sebou prudce, rychle setřel slzu.“*

V básni dává autor více nahlédnout do pocitů Danta, a je možné, že v této chvíli s Dantem soucítí a ztotožňuje se s jeho postojem. Dantova situace zřejmě i Vrchlickému není cizí, jelikož podobnou situaci prožil za svého pobytu v Itálii. Až tehdy, když strávil delší pobyt v zahraničí, si začal uvědomovat, jak moc mu vlastně česká země přirostla k srdci. V dopisech svému strýci se svěřoval, že je svým návalem stesku po domově překvapen. Nejvíce jej v cizině zarmucovalo, že o jeho národě mají lidé v zahraničí jen mlhavou představu. Právě tyto okamžiky smutku byly zřejmě důležitým impulzem v jeho životě, kdy si uvědomil malý věhlas své vlastní země a možná právě tehdy se rozhodl povznést českou literaturu na evropskou úroveň. Ve svém dopise strýci se svěřuje: „(..) *Cítím, že čím menší, čím opovrženější je tato ubohá země, tím více jsme jí povinni úctou a upřímnou láskou. Nemohu jí ovšem sloužiti než prací ducha, ale zato chci jí věnovati celý život.*“⁴⁵

Ze způsobu, jakým je Dante popisován, cítíme, že mu autor hluboce rozumí. Vrchlický byl Dantem velmi inspirován. Obrovské zaujetí tímto básníkem dokládá i fakt, že pracovnu Vrchlického zdobila Dantova busta.⁴⁶ Poprvé se s tímto italským velikánem Vrchlický setkal za svých studií na klatovském gymnáziu, kdy četl jedno z jeho děl.⁴⁷ Rovněž měl možnost se podrobněji seznámit s jeho dílem, když se věnoval překladu jeho Božské komedie, Nového života a Lyrických básní.⁴⁸ Kromě obdivu k jeho literárním dílům Vrchlický zřejmě Danta obdivoval i proto, že rozuměl jeho uměleckému způsobu myšlení, který byl vlastní i jemu, protože básníci a spisovatelé disponují zcela jiným vnímáním světa, kterému dokáží porozumět jen oni sami.

*„(..) snil dlouho, cítil vždycky,
Byť opuštěn byl světem, vlastní, bratry,
Po boku jemu že se bytost vznáší
Jíž „poesie“ říká dáv, leč „anděl“;*

⁴⁵ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 44

⁴⁶ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 112

⁴⁷ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 49

⁴⁸ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 120

Kdo bez závoje viděl její tahy. “

Je možné, že Vrchlický byl Dantem fascinován i z jiného důvodu, protože několik prvků z Dantova života bylo vlastní i Vrchlickému. Oba tito básníci disponovali velkým talentem a získali ve svých zemích pozici významných básníků. Oba občas čelili nepochopení. A ještě další věc oba spisovatele spojovala – velký smysl pro romantické vnímání světa, a paradoxně naproti tomu, manželství s ženami, které nebyly jejich spřízněné duše. Dante prožíval hlubokou lásku ke své Beatrice, přesto se oženil s Gemmou, s níž bylo manželství vztahem oboustranně lhostejným.⁴⁹ Podobná situace se stala i Vrchlickému. Poznal Sofii Podlipskou, se kterou si hluboce duševně rozuměl. Jejich přátelství se realizovalo formou dopisů i osobních setkání, byla to ona, která mu poskytla spoustu cenných rad do jeho tvorby, a jí také posílal některá svá díla k přečtení, aby mu sdělila svůj názor. Jejich přátelství začalo korespondencí, při které zjistili, že si velmi rozumí, a toto porozumění začalo pomalu přerůstat v milostný cit, i když projevovaný zastřenou zdvořilostní formou. V jednom z dopisů z roku 1876 se Vrchlický vyznává: „*Jste mou útěchou, mou jedinou útěchou v těchto zlých dnech a jestli trochu klidněji nyní hledím v budoucnost, jest Vaší zásluhou.*“ Ovšem Podlipská o milostný vztah nestála, zřejmě z toho důvodu, že si uvědomovala velký věkový rozdíl, který byl v této době společenským tabu (byla o dvacet let starší než Vrchlický). Namísto toho jej seznámila se svou dcerou Ludmilou a nenápadně se v něm snažila vzbudit o svoji dceru zájem. Vrchlický se nakonec s Ludmilou oženil, ale záhy zjistil, že si s ní nerozumí tolik jako s její matkou. Nepoměr vzdělání a duchovní kultury mezi oběma snoubenci se začal brzy projevovat, Ludmila nikdy Vrchlickému pořádně neporozuměla, a Vrchlického milostné básně, které jí byly adresovány, nechávala bez přečtení.⁵⁰ Paradoxem zůstává, že zrovna Vrchlický, který tolik věřil v lásku a romantický cit, a pro kterého žena vždy představovala zdroj inspirace pro uměleckou tvorbu, skončil stejně jako Dante Alighieri ve vztahu, který nebyl naplňující.

Zaměříme se rovněž na to, jakým způsobem autor v básni nahlíží na postavu Ahasvera. Ahasver je zde popsán podobným způsobem jako v pozdějším *Kříži Božetěchově*, jsou zde tendence k vykreslení jeho velikosti a majestátnosti:

⁴⁹ ALIGHIERI, Dante. *Božská komedie (Komentovaný výběr)*. Československý spisovatel: 1984. Str. 221-227

⁵⁰ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 54-71

„šat sedraný kryl gigantické údy (...)

„hle, výše za ním

se sklání obrovský stín nad ním.“

Autor inklinuje k popisu Ahasvera jako velkolepé bytosti, ale už v menším měřítku než v *Kříži Božetěchově*. V této básni získáváme z popisu Ahasvera dojem, že se vlastně ani nejedná o fyzickou postavu. Je zde vyjádřena jakási Ahasverova neuchopitelnost, a jeho existence se pohybuje na hranici mezi bytím a přeludem. Zpočátku spolu s Dantem kráčí z Florencie, ale poté si oba poutníci vzájemně zmizí z očí. Při jejich opětovném setkání se Ahasver Dantovi zjevuje, ale opět mizí do ztracena:

„(...) a v dálce mizí jak sloup páry.“

Když se oba poutníci setkají po letech nanovo, Ahasver Dantemu sděluje, že na rozdíl od něj ještě mír nenašel a musí kráčet dále. Jejich rozloučení však opět obsahuje tytéž atributy neuchopitelnosti a snovosti:

„A nežli moh mu Dante podat ruku

Juž mizel v dálku, jako pára mihnul (...).“

Tímto vyobrazením autor Ahasvera pojímá ne jako živou bytost, ale jako snovou legendární postavu, která se na krátkou dobu rozhodla vystoupit z lidového vyprávění. Zajímavý je moment, kdy Dante chce Ahasverovi podat ruku, ale nakonec k fyzickému kontaktu nedochází, Ahasver mizí, jakoby potřesení rukou nebyl schopen, jako by ani nebyl z masa a kostí.

Zajímavá je zde i Ahasverova schopnost vidět hlouběji do lidí, přestože spolu s Dantem kráčeli z Florencie mlčky, Ahasver ihned rozpoznal, jakou situaci jeho spolupoutník prochází.

„ Jsme oba vyhnanci, teď pochopíš snad,

Proč před lety jsem v lese zval tě „bratrem“⁵¹

Ahasver se většinou nepřátelí s ostatními lidskými bytostmi. Snad je to kvůli tomu, že by to nemělo smysl, všichni lidé přece umírají dřív než Ahasver. Tato báseň zřejmě představuje „nejbližší“ přátelský kontakt Ahasvera s člověkem v kontextu celé

⁵¹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Duch a svět*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1878. s. 90

Vrchlického tvorby. V Kříži Božetěchově sice dlouze rozpráví s Božetěchem, ale vystupuje spíš v roli rádce a učitele. Ovšem ve Vyhnancích se ztotožňuje do role bratra a Dantova spolutrpitele. Toto propojení s jiným člověkem není nikterak hluboké ani trvalé, což jen dokazuje, jak moc je Ahasver osamělý ve svém životě.

3.3. Vlasatice

Báseň *Vlasatice* vyšla v rámci sbírky *Duch a svět* v roce 1878, je napsána na pěti stránkách.

Toto dílo velmi poetickým způsobem vypráví příběh komety, která je potrestána tím, že musí navěky bloudit vesmírem.

„ Ahasver prostoru,

Nebem se proháním

Dolů a nahoru

S pláčem a zoufáním.“⁵²

Ve Vrchlického tvorbě existují dvě básně, kde Ahasver nevystupuje přímo sám za sebe, jak jej známe z legendy, ale je přirovnáván k některé již existující postavě či věci. Tím případem je báseň *Český Ahasver*, kdy jej autor přirovnává k dudákovi Švandovi, a rovněž tato báseň. Ve Vrchlického básních nás občas překvapí naprosto neotřelé a originální nápady. Zvláště výrazně se zde projevuje autorova schopnost vzájemně propojovat neobvyklé prvky či osoby, které se mohou zdát na první pohled nesourodé, ale jejichž výsledná kombinace vytváří zajímavé situace (například kombinace alpských hor, Ahasvera a opata Božetěcha, či prostředí Paříže a rozprava Ahasvera k mrtvé královně Semiramidě). Tento nápaditý styl tvorby zahrnuje i nacházení souvislostí na místech, kde by je běžný člověk nehledal. Tímto případem je i báseň *Vlasatice*.

V těchto dílech vidíme, že Vrchlický spatřuje ahasverovskou tematiku v příbězích či věcech, které se na první pohled jako ahasverovské nejeví, ale poté, co autor tuto myšlenku v básni více nastíní, čtenář musí uznat, že se prvky ahasverovské

⁵² VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Duch a svět*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1878. s. 19

v oné věci vyskytují a sám je překvapen, kolik takových Ahasverů se vlastně ve světě vyskytuje a že úděl věčného putování je vlastní více příběhům a postavám.

Vyobrazení Ahasvera ve *Vlasatici* je naprosto mimořádné a zcela odlišné od všech ostatních ahasverovských básní Vrchlického. Ve všech ostatních dílech je Ahasver navzdory menším či větším změnám v jeho popisu pořád tou známou postavou z tradiční legendy. Ovšem v této básni jej autor nevyobrazuje jako člověka, nýbrž jej přirovnává k nebeskému tělesu. Rovněž se zde vyskytuje velmi inovativní prvek, kdy se Ahasver vyskytuje v ženské podobě, což je vyobrazení naprosto revoluční a nevyskytující se v žádné jiné předešlé či následující básni.

„Dnes žena kající,

Bídná a kletá

Zoufale plavím se

V mlhovinách.“⁵³

3.4. Kříž Božetěchův

Báseň se vyskytuje v prvním díle sbírky *Mýty*, která byla publikována v roce 1879. Tato sbírka se soustředí výhradně na českou tematiku, zabývá se staročeskými historickými postavami – Šárkou, svatým Prokopem a sázavským opatem Božetěchem, který vystupuje v *Kříži Božetěchově*, což je poslední báseň této sbírky. Je nejdelší ahasverovskou básní ve Vrchlického tvorbě, obsahuje 44 stran. Děj se odehrává v prostředí alpských hor, kam přichází poutník Božetěch oděný v mnišský hábit, nesoucí kříž na ramenou. Je ve velmi rozrušeném stavu, ve tváři se mu zračí bolest a beznaděj. Z jeho zoufalé modlitby se dozvídáme, že se dopustil prohřešku, za který je nyní potrestán. Najednou se před ním objevuje Ahasver a dává se s Božetěchem do řeči. Vyobrazení Ahasvera v tomto díle je velmi impozantní, je zde popsán jako velkolepá mytická bytost.

„Stál před ním stín tak velký, mohutný,

že zdál se hlavu krýti v oblacích,

že jeho šat, z mlhy utkaný, vlál v povětrí

⁵³ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Duch a svět*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1878. s. 19

*a zdál se tratiti svým koncem v propast zející,
 jež šklebila se pod ním závratně.
 Jen oči plály jak dvě pochodně,
 jen s vousem vlas se bělel z daleka
 že příšernějším leskem zaplály i pláně sněhů, skály ledovců.
 Stál tiše nad ním jako hrozný zjev,
 host nevolaný z říše neznámé,
 jak zakuklený osud vesmíru.
 (...) tak děsný jako trouba andělská,
 tak dojemný, jako bory žalmy své.“⁵⁴*

Vrchlického popis dává tušit, že se zde setkáváme s ohromující, nadpřirozenou bytostí, před kterou obyčejný smrtelník pociťuje úžas či téměř strach. Dokonce i zvuk jeho hlasu nezní jako hlas člověka, neboť jeho „*hlas zněl pláčem anděla i vzdorem d'ábla.*“⁵⁵ Báseň nás přivádí k otázce, proč je Ahasver vyobrazen tímto velkolepým způsobem. Může to být ovlivněno tím, že Vrchlický získával informace o židovské kultuře z tradičních zdrojů - studiím talmudu a starozákonních textů, a tyto texty možná formovaly jeho vnímání Židů jako mytického, téměř nereálného národa. Vyobrazení Ahasvera v jeho pozdějších dílech je méně monumentální, což může být zapříčiněno jeho častějším stykem s Židy (např. jeho styky s Českým spolkem akademiků Židů). Setkávání s literárními židovskými postavami, tedy s Židy „na papíře“ ve formě starozákonních hrdinů se změnilo na živé setkávání s běžnými, „moderními“ Židy, což mohlo vést ke změně autorova vnímání židovství.

Velmi poeticky je zde vyjádřena i Ahasverova nesmrtelnost, verše dokázaly výstižně zachytit pojetí věčnosti a zároveň zoufalství z nesmrtelnosti. Evokují pocit nekonečna, prodechnutý smutkem a stísněností. Což byl zřejmě autorův záměr, vyjádřit smutek nesmrtelného stvoření z jeho nekonečného bytí.

*Jsem ohlas, který řadou roků zní,
 Jsem duch, jenž zmírá, aby neumřel,
 Jsem krůpěj, která nedoletí dna,
 jsem had, jež hryže dlouhý ohon svůj,*

⁵⁴ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 188

⁵⁵ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 191

*jenž v stálém růstu věky otáčí,
jsem stín, jenž šlape vlastní majetník,
jenž, když se směje – lidstvo nařiká .⁵⁶*

Zajímavá je taktéž postava Božetěcha. Ta vychází z legendy o mnichu Božetěchovi. Jednalo se o klášterního opata ze Sázavy, jenž žil v době vlády Vratislava II. v 11. století. Opat se totiž dopustil vážného přestupku, když nasadil tomuto prvnímu českému králi na hlavu korunu, což byl úkon, který náležel pouze pražskému biskupovi. Rozhořčený biskup Kosmas mu za trest uložil, aby vyřezal kříž, a donesl jej až do Říma. Tento příběh Vrchlický důmyslně propojuje s ahasverovskou tematikou.⁵⁷

Vrchlický Božetěcha popisuje jako člověka, který sice zasvětil svůj život asketickému duchovnímu poslání, ale je zde znatelné jisté zklamání klášterním způsobem života.

*„ Já celý život v oběť tobě dal,
sny mládí svého do zdí klášterních
jsem zanes a tam na vždy zakopal (...)
kdys v dobách svojí první mladosti,
když neurčité touhy mocný vznět
mé lásky růže zkalil mrazem svým
a mdlého světa klamavými sny
do kláštera zdí zahnal pochmurných
kde lačný duch za pravdy pozlátko
by snah i let svých zlato zaprodal.“⁵⁸*

Pocit neupokojenosti je zde líčen tak, jako kdyby autor Božetěchovi hluboce rozuměl a ztotožňoval se s ním. Toto porozumění Božetěchově trápení zřejmě vyplývá z autorovy vlastní zkušenosti, z jeho půlročního pobytu v arcibiskupském semináři. Autor zde nastoupil po maturitě, ale tamní atmosféra mu vůbec nevyhovovala, vadil mu hlavně nesvobodný duch, který v ústavu vládl, a neustálé donášení a špiclování. Také ho odrazovala i skutečnost, že se nemohl naplno věnovat literární činnosti. Později Vrchlický vyprávěl s humorným podbarvením o bizarních klášterních zážitcích – jak

⁵⁶ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 193

⁵⁷ DONATH, Oskar. *Židé a židovství v české literatuře 19. století : od K.H. Máchy do Jar. Vrchlického*. Brno, 1923.

⁵⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 187

spával v klerice, aby se ráno nemusel zdržovat oblékáním, a jak prefekt věřil, že pod postelemi seminaristů se nachází čert. Rozhodnutí opustit seminář nebylo pro Vrchlického jednoduché, jelikož pociťoval odpovědnost vůči své rodině, a také se obával, zda svým odchodem nezklame strýce Antonína Koláře. Nakonec jeho odchod proběhl bez problémů a strýc mu přislíbil pomoc při studiu na filozofické fakultě.⁵⁹

V té době by Vrchlického zřejmě ani nenapadlo, že za svůj odchod ze semináře bude později kritizován antisemitou Rudolfem Vrbou, který ve svém díle *Národní sebeochrana* používá v argumentaci proti Vrchlickému právě jeho odchod z kláštera:

„Naše intelligence není ani o vlas lepší. „Náš“ Vrchlický píše s nevšední ochotou každý rok do česko-židovského kalendáře a skládá k slávě Israele zvláštní dramata. Doufáme proto, že se Vrchlický co nevidět stane vrchním rabínem, když nechtěl být katolickým knězem, což mu rozhodně lépe slušeti bude.“⁶⁰

Z popisu Ahasvera i Božetěcha získáváme pocit, že obě postavy jsou zde vyobrazeny jako provinilci a zatracenci, které společnost odmítla a kteří nyní mají pocit viny.

Ahasver se svěřuje:

*„(...) já, syn zoufalství, jenž muky pekla hostil v srdci svém,
jenž výčitek hnán hlodem palčivým,
šel světem jak zlé svědomí (...)“ .⁶¹*

Zaměříme se na to, proč se báseň věnuje právě pocitu provinění a zatracení. Pokusíme se zjistit, zda tento stav nějakým způsobem zapadá do souvislostí autorova života či dobového společenského kontextu. Sbírkou, v které se *Kříž Božetěchův* vyskytuje, byla vydána v roce 1878. V tomto období se stupňovaly snahy českých nacionalistů na potlačení německojazyčných projevů ve veřejné sféře. Sílily snahy o častější používání češtiny, na snížení počtu německých škol a na posílení národního uvědomění. Zvláště židovské obyvatelstvo bylo ostře kritizováno za používání německého jazyka v rámci židovských obcí, při obřadech v synagogách a při výuce v židovských školách. Židům byl vytýkán nedostatek vlastenectví a obracení se zády

⁵⁹ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 28

⁶⁰ *Národní sebeochrana: Úvahy o hmotném a mravním úpadku národa českého*. 1. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba v Praze., 1898. Dostupné také z: http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Narodni_sebeochrana-Rudolf_Vrba.pdf

⁶¹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 191

k národu, který jim poskytl domov. Také množství českých vlasteneckých spisovatelů v 60. a 70. letech vnímala židovskou proněmeckou orientaci jako něco negativního a snažili se proti tomu veřejně vystoupit. Například Jan Neruda přišel s pojednáním *Pro strach židovský*, kde vyjádřil myšlenku, že Židé jsou českému národu odcizeni. Národnostní agitace, jež usilovala o odstranění německého vlivu, dokonce nepřímo podnítila lidové agresivní protesty proti pražským Židům, které se odehrály na počátku 60. let. Tyto potyčky, zaměřené proti židovským obydlím a obchodům, si vyžádaly masivní policejní a vojenský zásah, který byl uskutečněn poté, co byly způsobeny rozsáhlé škody na majetku židovských spoluobčanů.⁶²

Vyobrazení Ahasvera v *Kříži Božetěchově* tedy částečně odpovídá pohledu, jakým v dané době výrazná část Čechů pohlížela na židovskou komunitu, tedy jako na skupinu cizorodou. Židé byli vnímáni jako prvek, který není dostatečně vlastenecký, od českého národa se odvrací a kterému je bližší německá kultura než česká. Takový názor vyjadřují i mnozí tehdejší historikové, kteří na Židy začali pohlížet z hlediska národní polemiky. Například historik Antonín Tokstein vydal roku 1867 knihu *Židé v Čechách*, která čtenáři přináší poselství, že Židé si za příkoří, které jim v průběhu jejich života v Čechách bylo učiněno, mohou sami. Autor se snaží demonstrovat, že nejen v této době, ale už při mnoha historických událostech se Židé k českému národu chovali nevděčně.⁶³ Například útěk Židů před křížáckými výpravami a násilnými křty Tokstein popisuje jako zrádné opuštění českých zemí.⁶⁴

Ještě silnější pocit provinilosti v básni pozorujeme u Božetěcha. Božetěchovu provinilému kvílení jsou v básni věnovány rozsáhlé pasáže, pro ukázkou se podívejme alespoň na některé:

*„ Pro malý přečin, kterým pýcha má
Se vznesla výš – o jak jsem ponížěn!
Já v mukách lítosti kříž zdělal jsem,
Jej dlouhou poutí k tvému městu nes,
Bych odpuštění získal! - na cestě*

⁶² KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 31-36

⁶³ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 37

⁶⁴ TOKSTEIN, Antonín. *Židé v Čechách: na základě nejspolehlivějších pramenů*. Nákl. knihkupectví Mikuláš & Knapp, 1867. s. 10

*Však zdrcen ustávám. – smyj vinu mou!“
 (...) nechť volám k tobě s děcka důvěrou
 Vždy lekám se – svou ruku ledovou
 mně opuštěnost klade na čelo,
 cit slabosti mne jímá – člověk jsem
 a chvěju se, cítím samotu
 jak slizký had jež hrud' mi obtáčí. “⁶⁵*

Pocit zatracenosti a provinění je zde velmi silný, z Božetěchových slov je zřejmé, že sám sebe považuje za bytost, která si nezaslouží slitování. Je možné, že je zde reflektován i osobní pocit autora. Rok předtím, než byla vydána sbírka, v níž se nachází tato báseň, byl Vrchlický podroben ostré smršti kritiky ze strany stoupenců národního směru v literatuře. Byl mu vytýkán nedostatek vlastenectví a přílišná orientace k cizím látkám, což zastánci poezie postavené do služeb národního boje považovali za nezáměr o národní tematiku. Například Otakar Hostinský v Osvětě r. 1877 Vrchlického kritizuje, že jeho dílo Epické básně čítá téměř třicet básní, ale žádná z nich se nezabývá slovanskou látkou. Taktéž Eliška Krásnohorská a František Bartoš Vrchlickému vytýkali malý zřetel k národním potřebám. Eliška Krásnohorská, která v té době byla nejpoučenější kritičkou, uveřejnila stať *Obraz novějšího básnictví českého*, kde Vrchlického kritizovala za kosmopolitismus, a malý zřetel k národním potřebám. Tímto vyslovila stanovisko nejen svoje, ale i dalších spisovatelů. Nedlouho poté vydala ještě další dva články a na stranu Krásnohorské se postavila i Karolina Světlá. Naopak sestra Karoliny Světlé, Sofie Podlipská, zůstala věrně stát na straně Vrchlického. Tato kritika se netýkala pouze Vrchlického, ale byla důsledkem širšího boje mezi stoupenci „národní“ a „světové“ orientace v literatuře. Na straně, zastávající názor, že literatura by měla být vlastenecká, byli například František Bartoš, J. E. Kosina či Svetožár Hurban Vajanský. Odpor k literárnímu zaměření Vrchlického nejradikálněji prosazoval František Bartoš, moravský dialektolog, jenž byl zastáncem národního umění. Z jeho podnětu vystoupili mladí moravští literáti v almanachu *Zora*, vydaném v roce 1877. Byly v něm zastoupeny tyto osobnosti: T. G. Masaryk, František Táborský, Jan Herben, Leandr Čech, aj. V roce 1887 vyšel almanach *Máj*, který seskupoval hlavně epigony Vrchlického. Vzbudil velký rozruch u konzervativní části literární veřejnosti, který svou

⁶⁵ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 187

intenzitou naprosto nebyl úměrný významu almanachu. Nejrozhořčeněji reagoval František Bartoš, který v almanachu spatřoval ohrožení myšlenky národní poezie. Taktéž Krásnohorská zareagovala názorem, že se Vrchlický odcizuje citu a zdravé víře českého etnického podnebí. Almanach se stal terčem mnohých útoků, byl odsouzen například Janem Herbenem, Josefem Holečkem, či Ferdinandem Schulzem. Nepomohly ani příznivé posudky některých autorů, kteří se Vrchlického zastali. Například Svatopluk Čech prohlásil, že pokud by se básníci omezovali pouze na meze své vlasti, utrpěla by tím celková hodnota literatury národa. Vrchlický při útocích na přispěvatele Máje pocíťoval, že je kampaň namířena proti němu, a vystoupil na jejich obranu. Zároveň tak formuloval programové cíle své generace. Prohlásil, že autoři usilují o dokonalou tvorbu, která by vyjadřovala hluboký a pravdivý cit, a že pouhé pohybování se v zděděných tvarech prstonárodní poezie pro ně není uspokojivé. Klidně prý sáhnou i po nějaké výstřednosti či cizím prvku, ale důležitá je pro ně tvorba básně, která bude na úrovni. Ani po tomto jeho vyjádření odpor proti Vrchlickému nezeslábl, a zejména mezi moravskými spisovateli stále přetrvával. Dosvědčují to slova J. E. Kosiny v dopise, adresovaném Františku Bartošovi, kde tvrdí, že se Vrchlický odřezal od živoucího těla národního.⁶⁶

V takové situaci se tedy autor nacházel v období, kdy byla vydána sbírka *Mythy*, jejíž součástí je *Kříž Božetěchův*. Tyto výpady proti jeho tvorbě mohly způsobit nejistotu ve vnímání sebe sama, a promítnout se do pocitů postavy Božetěcha.

Z tohoto důvodu se zde setkávají dva zatracenci, oba nějakým způsobem pochybili a jsou proto společností odmítáni. Nelze vyloučit, že se jedná o skrytou symboliku, v němž se možná sám Vrchlický ztotožňoval s postavením Židů v tehdejší době, protože jak on, tak i Židé byli v pozici viníků a hříšníků, tedy těch, kteří byli očerňováni, protože údajně nebyli dostatečně vlastenečtí a pronárodní.

Ovšem autor se nespokojuje jen s bezcílným stěžováním si na těžkost života, ale do situace obou „provinilců“ vkládá velkou dávku optimismu. Oba poutníci krácejí alpskou přírodou a zastaví se u vodopádu. Ahasver tento vodopád, jehož vody se divoce valí dolů, přirovnává k duchu člověka.

„A vodopád ten – to duch člověka!

On z hlubin jde, leč k světlu čelí jen

⁶⁶ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 74-79

*Rván, ničen, potlačován, ubitý,
A stokrát proklán světa nevděkem
Vždy vzmuží se, vždy v stálém proudění⁶⁷*

A přesto, že Vrchlický i židovský národ se zrovna nacházejí v těžké situaci, kdy musí čelit nepopularitě a možná i zavržení, autor věří, že se s nesouhlasem svého okolí vyrovnají.

*(...)Ó nevěř nikdy, byť i pověra,
Byť krátkozrakost, blud a slepota
Jej chtěly jímat v mrzké okovy,
Že podlehne!⁶⁸*

Stejně jako nezdolný vodopád, který si neúnavně brázdí cestu přes překážky, stejně jako lidský duch, který se nevzdává, když se mu něco nepodaří, rovněž i čeští Židé jen nečinně nepřihlíželi, jak jim čeští obyvatelé spílají, a rozhodli se učinit radikální kroky s cílem změnit názor českých obyvatel na židovskou situaci. Uvědomovali si, že na ně Češi pohlížejí negativně z důvodu jejich proněmecké orientace. Proto se rozhodli se situací pracovat a vyvinuli obdivuhodné úsilí tuto situaci změnit.

V akademickém roce 1875-1876 začala skupinka studentů pražské univerzity organizovat pravidelná neformální setkávání. Později cítili potřebu dát spolku oficiálnější ráz, a tak v březnu 1876 vznikla organizace s názvem Spolek českých akademiků – Židů. Nejprve spolek sloužil jen pro účel setkávání a sdílení společných zájmů, později, jak se počet jeho členů rozrůstal, se členové rozhodli, že využijí své organizace k šíření české národní kultury mezi židovské obyvatele. Prvním krokem k tomuto cíli bylo vydávání časopisu *Kalendáře česko-židovského*. Tento časopis publikoval články o židovských tématech v češtině a pro většinu židovských rodin byl prvním materiálem, ve kterém se setkaly s česky psanou literaturou. Časopis obsahoval mimo jiné i důležité informace o stěžejních aspektech židovského života – o obřadních cyklech židovského roku, stejně jako soupis všech prodejních a obchodních trhů v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, informaci pro každého židovského obchodníka zcela nepostradatelnou. Ale kromě praktických informací časopis seznamoval čtenáře

⁶⁷ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 216

⁶⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878. s. 216

s cíli skupiny. Šéfredaktorem časopisu se stal August Stein (1854–1937), který byl mimo jiné i hebrejský učenec, novinář, překladatel a editor, ale nejvíce je znám jako spoluzakladatel českožidovského hnutí.⁶⁹ Stein hned v prvním čísle *Kalendáře českožidovského* nastínil cíle národní asimilace. Ve svém pojednání Stein sebekriticky poukazuje na „národní lhůstevnost“ Židů a upozorňuje na to, že odmítají splynout s okolním obyvatelstvem.⁷⁰

Dalším problémem byl náboženský život Židů. Židovské obřady v českých synagogách se odehrávaly výhradně v němčině. Rabíni získávali vzdělání v německých či maďarských seminářích a rovněž všechny modlitební knížky byly psány pouze v němčině či hebrejštině. Ale i v této oblasti se našli lidé, kteří byli ochotni situaci změnit. Například rabín Filip Bondy (1830–1907)⁷¹ usiloval o prosazení češtiny v náboženském životě Židů a svá kázání vedl zásadně v češtině. Roku 1883 založilo několik členů Spolku českých akademiků Židů nové uskupení Or-Tomid, jehož představitelem byl jmenován právě Filip Bondy, a cílem uskupení bylo prosadit modlitby v češtině a hebrejštině. Or-Tomid se rovněž odhodlaně vrhl do ambiciózní tiskové kampaně, v rámci které vydával českojazyčné modlitební knížky. Nejvlivnějším dílem spolku bylo česko-hebrejské vydání modlitební knížky *Tehilat El: Modlitby israelitů*, jejímž autorem byl August Stein. Stein doufal, že jeho dílko českým obyvatelům připomene, že jedině, v čem jsou jejich židovští sousedé odlišní, je pouze jejich náboženská víra.⁷²

Českožidovské hnutí vzalo své snahy opravdu vážně a chtělo dokázat svou oddanost české národní věci ve všech oblastech, to znamená i v oblasti školství. Židé měli své vlastní vzdělávací instituce, protože až do roku 1868 vzdělávací instituce nebyly otevřeny studentům a učitelům jakéhokoliv náboženského vyznání. Ovšem zákonná úprava v roce 1868 tento problém odstranila, což znamená, že zmizel hlavní

⁶⁹ Stein, August. KREJČOVÁ, Helena. *The Yivo Encyclopedia of Jews In Eastern Europe* [online]. 2010 [cit. 2015-07-26]. Dostupné z: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Stein_August

⁷⁰ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 38-52

⁷¹ Bondy, Filip. KREJČOVÁ, Helena. *The Yivo Encyclopedia of Jews In Eastern Europe* [online]. 2010 [cit. 2015-07-26]. Dostupné z: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bondy_Filip

⁷² KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 58-64

důvod pro zachování izolovaných židovských škol.⁷³ Ani po uplatnění této zákonné úpravy Židé své samostatné školy nezavřeli. Židovští rodiče většinou pokračovali z důvodu tradice nebo kvůli náboženskému konzervatismu v posílání svých dětí do starého systému soukromých židovských škol. Toto vzdělávací schéma židovstva bylo jako voda na mlýn národní propagandy. A tato oblast byla rovněž kamenem úrazu, kterou chtěli aktivisté Spolku českých akademiků – Židů změnit. V roce 1893 založili Národní jednotu českožidovskou, která se stala otevřeně politickou českožidovskou organizací. Kromě budování podvědomí o českém národním hnutí se Národní jednota českožidovská zaměřovala na zbavování venkovských oblastí německožidovských elementárních škol. Postupně se jim dařilo jednotlivé školy v těchto oblastech uzavírat. Počet německých škol utěšeně klesal, o čemž průběžně informovaly *Českožidovské listy*. Přinášely krátké články o německých židovských školách, které byly zrušeny, což znamená, že děti, které tyto školy navštěvovaly, přecházely do českých veřejných škol. Úsilí se setkávalo s úspěchem, a v roce 1906 se mohla Národní jednota českožidovská pochlubit s úspěchem, že od zahájení své kampaně se jí podařilo v českojazyčných oblastech uzavřít celkem 52 německožidovských škol a nejméně dvě veřejné německé školy.⁷⁴

Vidíme tedy, že Židé na obvinění, že nejsou dostatečně vlastenečtí, zareagovali sérií aktivních opatření. I když toto úsilí je jistě obdivuhodné a ukazuje na skutečnost, že Židé projeví velký zájem asimilovat se do českého národa, česká společnost jejich snahy neocenila. Židé doufali, tyto snahy jim pomohou vydobýt lepší pozici ve společnosti, ovšem vývoj, kterým se židovstvo později potýkalo, svědčí o pravém opaku.

3.5. Český Ahasver

Báseň *Český Ahasver* byla publikována v roce 1887 v rámci sbírky Motýli všech barev. Tato sbírka je jedna z nejradostnějších autorových sbírek, z většiny básní přímo

⁷³ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 68

⁷⁴ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 71-86

sálají optimistické pocity. Tématika básní je ponejvíce soustředěna na dvě věci – popis milostných citů a okouzlení přírodou. Rovněž je zde velký prostor věnován Vrchlického dceři Miladě, jedná se o část sbírky s názvem *Písně o mé dceři*. Tématikou Věčného Žida je prodchnuta třístránková báseň *Český Ahasver*, která pojednává o příběhu českého dudáka Švandy. Švanda po smrti přichází do nebe, kde má proběhnout soud nad jeho hříchy. Avšak v okamžiku, kdy zahraje na své dudy, jsou jeho hudbou ohromeni, a rozhodnou se k neobvyklému rozsudku:

„A kletba hřímá hvězdným šerem:

Bud', Švando, českým Ahasverem,

Chod' stále světem zas a dál,

Na světě veselosti třeba

Je jako chleba

*Kam vejdeš, zmizí trud a žal.*⁷⁵

Myšlenka, že Švanda vlastně představuje českou verzi Ahasvera, je velmi nápaditá. Navíc je zde velmi neotřelý úděl Ahasvera. Zatímco tradiční legenda jej zobrazuje jako postavu, která nepřináší lidstvu žádný užitek (ba některé verze legendy spojují jeho příchod s různými katastrofami), autor mu v této básni přisuzuje úděl rozdávat lidem radost.

Zamysleme se, proč se autor domnívá, že právě Švanda by měl být českým Ahasverem. Jak jistě víme, postava dudáka Švandy se vyskytovala v divadelní hře obrozeneckého dramatika Josefa Kajetána Tyla. Je velmi zvláštní, že by tak typicky českou postavu jako je Švanda mohl někdo ztotožnit s tak cizokrajným mužem jako je Ahasver. Avšak možná právě tento paradox chtěl básník použít, aby vyjádřil svůj názor, že Židé vlastně už tak cizorodým prvkem nejsou. V době, kdy tato báseň vyšla, byly židovské snahy o začlenění do české společnosti v plném proudu. V období, kdy se dění v české společnosti točilo kolem pojmů *vlastenectví* a *pronárodní cítění*, Vrchlický ve svém díle ztotožnil typickou postavu vlasteneckého divadla dudáka Švandu s Židem Ahasverem a vyjádřil tak myšlenku, že v boji za vlastenectví jsou to právě Židé, kteří vyvíjejí nemalé snahy o dosažení vlasteneckých cílů. Ti Židé, kteří byli předtím tak dlouho považováni za cizorodý prvek, jsou teď ukázkovým příkladem vlastenectví a podpory českého národního cítění. Rovněž i změna v poslání Ahasvera mohla skrývat

⁷⁵ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Motýli všech barev*. Praha: Salonní bibliotéka, 1887. s. 120

význam, že Židé, kteří v očích většinového českého obyvatelstva byli po dlouhá staletí spíše přítěží, se nyní stávají užitečným elementem české společnosti.

3.6. Ahasver na věži Eiffelově a Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech

Společenskými poměry v Čechách ke konci 19. století mohou být částečně inspirovány dvě básně, které vyšly ve dvoudílné sbírce Bodláčí z Parnasu. Obě básně se zabývají stejnou situací, avšak byly vydány v jiném časovém rozmezí; *Ahasver na věži Eiffelově* vyšel v roce 1893 v prvním díle sbírky *Bodláčí z Parnasu*, a *Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech* v díle druhém roku 1900.

Obě básně vycházejí ze stejné situace – Ahasver se nachází v Paříži na Eiffelově věži, odvolává se k mrtvé královně Semiramidě a vypráví jí, co nového se děje ve světě. V *Ahasverovi na věži Eiffelově* se Ahasver z vrcholku Eiffelovy věže podivuje, kolik lidí se do Paříže sjelo a jak tento architektonický počín přilákal tak obrovské davy. Ahasver se proto vysmívá lidské hlouposti a snadné manipulovatelnosti:

*„Zde jasně zříte, nač se lidstvo chytí!
Jen trochu nový, slušný nápad mějte,
Banální, aby se dal pochopiti,
Pak na turecký buben zatřískejte
A stáda, davy za vámi se řítí.“⁷⁶*

Postava Ahasvera je zde popsána zcela novým, originálním způsobem. Ahasver není vyobrazen ve své typické ponuré náladě, obklopen zoufalstvím. Ani zde není znát jeho charakteristický pocit provinění a úloha zatracence. Naopak, jeho nálada se zdá být pobavená dlouholetým pozorováním lidského bytí a sledováním lidstva jako naivní masy, jež se stále po všechna staletí dopouští těch stejných chyb. Z jeho slov je patrný nadhled prastaré lidské bytosti, která v průběhu svého putování byla svědkem množství lidských příběhů, osudů a chyb a které chování lidské rasy přijde úsměvné, neboť lidé mají tendenci své omyly cyklicky opakovat.

⁷⁶ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Bodláčí z Parnasu*. Praha: Salonní bibliotéka, 1893. s. 29

„ Tak lidstvo bylo stejné v každém věku,
 Jak za dob našich teď jest i dál bude,
 Hned jak sláma nadšením vzplá v skřeku
 A ztichne za krátký čas vždy a všude. “⁷⁷

Pozdější báseň *Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech* byla napsána v roce 1900, a je další zprávou pro královnu Semiramidu, ve které Ahasver popisuje, co se ve společnosti za oněch deset let změnilo.

„ Ach madame, v Ninive jež věky spíte,
 Vám deset let jak mně, jen pouhý mžik
 (...) co mohlo změnit se za deset roků
 V té prohnilé a líné Evropě? “⁷⁸

Tato báseň má negativnější zabarvení než báseň první, Ahasver se dokonce nezdá chováním lidstva pobaven, ale na nejvyšší míru znechucen. Zvláště velkou vlnu rozhořčení u něj vyvolává dění ve střední Evropě.

„ A v středu Evropy, již vládnout chcete
 Svým uměním a mody svoji vkusem,
 Sta otroků duševních naleznete,
 Že musíte se odvrátit hnusem,
 O rodný jazyk boje dlouholeté
 Se svádí pár mil dál a d'ábla trusem
 Se sijí předsudky a pěstí sváry
 Vše za pomoci elektriny, páry. “⁷⁹

Zaměřme se nyní na tyto verše a na situaci, která v českých zemích v té době vládla. Období devadesátých let bylo obdobím velmi bouřlivým pro české i židovské obyvatele. Soustředme se na konkrétní verše, zejména co měl autor na mysli slovy *předsudky a sváry*, a zda nalezneme i vhodnou interpretaci pro slovní spojení *sta otroků duševních*.

Připomeňme si, že v tomto období Židé v Čechách neměli nejjednodušší postavení. Jak jsme již dříve uvedli, většina českých nacionalistů v této době na Židy

⁷⁷ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Bodláčí z Parnasu*. Praha: Salonní bibliotéka, 1893. s. 30-31

⁷⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Bodláčí z Parnasu*. Praha: Salonní bibliotéka, 1900. s. 164

⁷⁹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Bodláčí z Parnasu*. Praha: Salonní bibliotéka, 1900. s. 168

pohlížela jako na přívržence německého tábora. K tomu se přidal ještě nesouhlas s židovským podnikáním, vyrojily se názory, že by národ měl chránit vlastní podnikání, vlastní ekonomickou bázi, a čelit cizí konkurenci. V létě 1892 byla nacionalistickými politiky zahájena ekonomická kampaň s názvem „Svůj k svému.“ Tento výrok poprvé vyšel z úst Františka Palackého, a za ním následoval dovětek „a vše dle pravdy.“ Ovšem Palackého následovníci jeho výrok pochopili zjednodušeně, jako pobídku k ekonomickému tažení proti židovským obchodníkům a kupcům.⁸⁰ Čeští antisemité považovali Židy za cizorodý prvek, a snažili se je všelijak ekonomicky bojkotovat. Protestovali i proti členství Židů v českých organizacích jakéhokoliv druhu, dle jejich názoru se Židé neměli vůbec vyskytovat v zastupitelstvech či jakýchkoli českých spolcích. Například antisemitsky zaměřený *Plzeňský věstník* roku 1897 protestoval proti dosazení tří Židů do plzeňské obchodní a živnostenské komory.⁸¹ Následkem těchto ekonomicky zaměřených antisemitských snah se nemalé množství židovských obchodníků ocitlo na pokraji krachu. Obzvláště v devadesátých letech vzrostly protižidovské nálady, negativní náhled na Židy se neprojevoval pouze ekonomickým bojkotem, ale rovněž se vyrojily nejrůznější předsudky a falešná obvinění, která měla své kořeny již ve středověku, a snahou antisemitů bylo vytváření pochybných pověr o Židech.⁸²

Jedním z mýtů, který začal být o Židech šířen, byla domněnka o židovském spiknutí a snaze ovládat společnost. Pro dominantní proud katolických aktivistů konce 19. století byl typický odmítavý postoj vůči liberalismu a socialismu. Dle jejich mínění prý liberalismus, socialismus, ale také například moderní umění, podkopávaly základy křesťanské společnosti. Pro katolický aktivismus konce 19. století bylo typické svalovat zodpovědnost za tyto jevy na malou skupinu vlivných lidí, většinou Židů či zednářů, kteří jsou pro společnost rozkladným elementem. Podle křesťanskosociální teorie nemohl zdravý katolický stát, který po celý dlouhý čas předtím fungoval bezproblémově, takhle najednou zdegenerovat. Za tímto úpadkem musel stát někdo další, nějaké cizorodé živly, které do zdravého národního fungování zasely infekci

⁸⁰ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 103

⁸¹ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 105

⁸² KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 103

liberalismu.⁸³ Vyrojily se nejrůznější domněnky o židovském spiknutí, například o spolku Internationale. Mělo se jednat o společenství, vedené německým Židem. Toto společenství údajně shromažďovalo finanční prostředky a ovládalo burzy. Sídlo se nacházelo v Londýně, ale pole působnosti rozšířilo i do Ruska, Itálie a Rakouska. Údajně každý stát, kde začne tato organizace působit, se stane obětí morálního úpadku.⁸⁴

Jedním z neznámějších šířitelů protižidovských mýtů byl výše zmíněný kněz a novinář Rudolf Vrba. Zabýval se tvorbou brožurek a knih, ve kterých rozváděl své teorie o tom, že se Židé podílejí na rozkladu křesťanské společnosti a rovněž nesou vinu na úpadku zemědělství a průmyslu. Roku 1898 publikoval své dílo *Národní sebeochrana*⁸⁵, kde se snažil dokázat nárůst moci Židů. Tvrdil, že veškeré bankovníctví je v rukou Židů, stejně jako je pod židovským vlivem i tisk.⁸⁶

Ve své knize použil obvyklé antisemitské stereotypy. Na konci své knihy volá po státním dozoru nad bankami a akciovým trhem a po zákazu židovské imigrace. Rudolf Vrba byl však krajním případem antisemity, a u většinové veřejnosti se netěšil příliš velké oblibě.⁸⁷

Větší nebezpečí však představoval Karl Lueger, který byl roku 1895 zvolen starostou Vídně. Tento muž, jenž se těšil velké popularitě, byl prvním politikem, kterému se podařilo vyhrát volební boj díky otevřeně antisemitskému programu. Císař František Josef byl jeho vášnivými proslovů k lidu natolik zděšen, že po dva roky nepovolil, aby se funkce starosty skutečně ujal. Obával se totiž, aby nepodnítl občanské nepokoje. Když však byl oblíbený politik zvolen potřetí, nezbývalo císaři, než se s daným stavem smířit a do funkce jej nakonec jmenovat.⁸⁸

Zde je vhodné připomenout, jaký postoj k Židům zaujímal v tomto období Jaroslav Vrchlický. Jak jsme se již dozvěděli z jeho životopisných údajů, byl k Židům tolerantní a aktivně se stýkal s židovskými představiteli. Ovšem jeho postoj nezůstal

⁸³ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 129

⁸⁴ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 130-131

⁸⁵ *Národní sebeochrana: Úvahy o hmotném a mravním úpadku národa českého*. 1. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba v Praze., 1898. Dostupné také z: http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Narodni_sebeochrana-Rudolf_Vrba.pdf

⁸⁶ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 140-143

⁸⁷ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 107

⁸⁸ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 104

pouze u pasivní tolerantnosti, byl rovněž nadšeným příznivcem českožidovského hnutí a aktivně snahy tohoto hnutí podporoval. Jako veřejně známá osobnost přispíval do židovských tiskovin (do *Českožidovských listů*, *Kalendáře česko-židovského* i *Rozvoje*). Například roku 1896 píše do březnového čísla *Českožidovských listů* pojednání určené učitelům německých židovských škol:

„S naší strany jde tu o stěžejní bod českožidovského směru. Jako všude jinde, ba měrou daleko vyšší, zrovna pro nás je klíčem k pevnosti, kterou nepřátelské straně usilujeme vyrvati, jedině škola. Škola slouží tomu národu, jehož řeči užívá za jazyk vyučovací. Jazyk vyučovací vtiskuje škole znak národnosti. A poněvadž docela právem po všechnu dobu spatřujeme v německých školách židovských ústavy, které sloužily k udržování německých ostrůvků židovských ve středu českého lidu, proto vždycky jako všichni zástupcové lidu českého přední podmínkou bratrského poměru národního mezi židy a ostatními sourodáky českými důrazně žádáme a žádati neustaneme také my odstranění těchto škol, na kterém důsledně trváme.“⁸⁹

V tomto textu jsou zajímavé slovní obraty „s naší strany“, „pro nás“. Je zde patrné, že Vrchlický nepíše o tomto tématu jen jako nezúčastněný pozorovatel, ale jako osoba, která sama sebe vkládá do textu a která samu sebe vidí jako součástí tohoto snažení. Z toho můžeme usuzovat, že Vrchlický se s tímto hnutím nejen ztotožňoval, ale možná se považoval i za člena a spolupracovníka českožidovského hnutí. A přestože ve společnosti sílily antisemitské nálady, Vrchlický se v otázce asimilace Židů angažoval a věřil, že opatření ze strany Židů pomůže jejich lepšímu přijetí v české společnosti. Ovšem události, které se odehrály v devadesátých letech, tomu zdaleka nenasvědčovaly.

V období devadesátých let začala opět ožívat odvěká pověra „obvinění z rituální vraždy“. Roku 1892 se objevila zpráva o rituální vraždě křesťanské dívky v obci Nové Benátky nedaleko Mladé Boleslavi. O rok později vypukly protižidovské bouře v Kolíně, kde byla rozšířena zvěst o zabití služebné, jejíž tělo bylo nalezeno v řece Labe. Údajně ji prý měl za pomoci dalších židovských kompliců zabít její zaměstnavatel, protože její krev potřeboval při výrobě macesů.⁹⁰

⁸⁹ VRCHLICKÝ, Jaroslav: Učitelům německých škol židovských, *Českožidovské listy* 12 (1. březen 1896), s. 1-2. Dostupné na: http://kramerius4.jewishmuseum.cz/search/i.jsp?pid=uuid:5148ead5-435f-11dd-b505-00145e5790ea&q=&fq=document_type:page

⁹⁰ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 103

Zdalo by se, že obvinění z rituální vraždy, které bylo tolik typické pro období středověku, nemá v „osvícené“ Evropě konce 19. století žádné místo. Představa, že Židé potřebují křesťanskou krev pro pesachové macesy, se řadila v 19. století spíše k lidovým povídkám nebo fantaskním pověrám. Avšak právě v této rozumově založené době došlo k rozdmýchání této iracionální pověry.⁹¹ Toto protižidovské obvinění bylo velmi vděčným tématem, protože umožňovalo obyvatelstvu přenést vinu za některé kriminální činy na jiný subjekt. Maloměstským společenstvím sloužila k tomu, aby mohla zavrhnout možnost, že by se vrah skrýval v jejich středu – hodit nekalý čin na Židy byl snazším způsobem, jak se s určitými kriminálními činy vypořádat. Rovněž toto obvinění mohlo posloužit k utajení sebevražd mladých žen, jež se potýkaly s nechtěným těhotenstvím či milostným odmítnutím⁹². Příčinou těchto obvinění ale nebyla pouze bujná lidská představivost a snaha zbavit se viny, ale také to, že šíření těchto legend bylo hojně podporováno politickými antisemity a mnohdy patřilo do širšího kontextu antisemitské propagandy. Často antisemitské propagandě stačily jen náznaky, aby v lidové fantazii ožila představa o židovské rituální vraždě.⁹³

Největší lavinu antisemitských nálad spustila událost z 1. dubna 1899. Ve východočeském městečku Polná bylo nalezeno mrtvé tělo devatenáctileté švadleny Anežky Hružové. Tělo se nacházelo v oblasti, kde bydleli chudí Židé, ze zločinu byl obviněn Leopold Hilsner, židovský mladík pochybného charakteru.⁹⁴ Zdalo by se, že tento zločin není nikterak neobvyklý a vzbudí pozornost nanejvýš u obyvatel Polné a jejího blízkého okolí. Překvapivě tato událost přerostla v celonárodní aféru. Velkou roli zde sehrál postoj místních a úřadů v Polné. Ty totiž od počátku vyšetřování vycházely z představy o rituální vraždě, a vyšetřování probíhalo tak, aby zjištěná fakta do této teorie zapadala. Po několika dnech byl tedy kriminální čin připsán málo vzdělanému a nepříliš nadanému Hilsnerovi. Přestože s vraždou neměl nic společného, při vyšetření používal drobné lži a také občas měnil své výpovědi, takže se stal snadným terčem antisemitsky zabarveného vyšetřování.⁹⁵

⁹¹ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 273

⁹² KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 104

⁹³ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 274

⁹⁴ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 113

⁹⁵ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 281-282

Na celém případě se přiživilo množství katolických i liberálních českých tiskovin, které jako důvod vraždy uváděly potřebu krve mladé oběti pro přípravu macesů. Celou aféru ještě zviditelnil bývalý mladočeský politik Karel Baxa, který se později stal pražským starostou. Jeho vehementní angažovanost na kriminální události zřejmě jen sloužila k tomu, aby získal publicitu pro sebe. Podílel se na tom, aby čin vzbudil u veřejnosti co největší rozruch, a neustále zdůrazňoval motiv tohoto činu, získání krve pro rituální účely.⁹⁶

Obvinění proti Hilsnerovi bylo vzneseno bez jasných důkazů, pouze na základě nepřímých indicií. Již od počátku celá záležitost nebyla jen místní záležitostí, ale stala se celonárodní aférou, jež zapadala do celonárodního antisemitského diskurzu.⁹⁷

Česká společnost na tuto aféru zareagovala šířením nejrůznějších básniček, písniček a říkanek, sdělujících zprávu, že v Polné byla Židy zabita křesťanská dívka. Začalo se objevovat množství letáků a pohlednic, vztahující se k této události, a Anežka začala být dokonce uctívána jako mučednice.⁹⁸

Tyto neblahé události byly zřejmě pravý opak, který by Židé ani zdaleka neočekávali jako odměnu za své pronárodní snažení v předešlých letech. Zřejmě podobné zklamání mohl pocítovat i Jaroslav Vrchlický, který v českožidovské hnutí vkládal tolik nadějí a nakonec Češi toto úsilí neocenili a opět se k Židům zachovali jako k elementu, který do českých zemí nepatří. Určité zklamání můžeme cítit z veršů, které mohly být inspirovány právě jeho zmařenou snahou v českožidovském hnutí:

*„Od doby té, co s věže té jsem psal,
I slední jiskry naděje mé splály,
Jak nad sopkou bych dřímající stál.“*

Zatímco *Ahasver na věži Eiffelově* v sobě sice má podtón ironie a kritického náhledu na lidstvo, ale celkový dojem básně až tolik negativní není, o osm let pozdější *Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech* obsahuje hluboké pocity rozčarování a skepse.

V období Polenské aféry se však stále našly osobnosti, které dokázaly na celý případ pohlédnout racionálně. Na stranu Hilsnera se postavil Émil Zola a T. G.

⁹⁶ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 113

⁹⁷ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 283-284

⁹⁸ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 290

Masaryk, který v té době působil jako profesor na české univerzitě v Praze a také se angažoval v odštěpené frakci českého národního hnutí, známém jako realisté. Masaryk publikoval pamflet na obhajobu Hilsnera, a docílil toho, že byl zorganizován nový soudní proces. Žel bohu u soudu se sešli ti samí zástupci jako předtím a dospěli opět ke stejnému rozsudku. Císař změnil trest smrti na doživotí, ovšem úplného omilostnění se Hilsner dočkal až za vlády Karla I. Poté byl propuštěn a změnil si jméno na Heller.⁹⁹

Masarykovo odvážné vystoupení odhalilo, jak silný byl český politický antisemitismus na přelomu 19. a 20. století. Masaryk se po svém výstupu stal terčem nenávistné kampaně antisemitů, kteří prohlašovali, že důvodem, proč se Hilsnera zastal, byl úplatek od Židů. Masaryk byl po svém vystoupení obtěžován řadou nenávislných dopisů a jeho přednášky na univerzitě byly přerušovány antisemitskými studenty.¹⁰⁰

Toto divoké období mohlo autora inspirovat při tvoření některých veršů této básně. Z textu má čtenář pocit neklidu a lidských nepokojů, což je atmosféra, která zjevně vládla i v posledních letech 19. století nejen v českých zemích, a lze zde proto hovořit i o ohlasu obecně prožívaného pocitu konce století. Tzv. *fin de siècle* byl evropským fenoménem charakteristickým cynismem, pesimismem a krizí společenských hodnot a tradic.

Kromě pomluv a svárů Ahasver popisuje, že moderní doba se vyznačuje značnou orientací na zisk a finanční hodnoty, a také jistou nevzdělaností. Avšak závěr básně *Dopis královně Semiramidě* po deseti letech nevyznívá pesimisticky, pouze odevzdaně, autor si zřejmě uvědomuje, že tyto jevy se vyskytovaly a budou vyskytovat ve všech dobách, a že tato epocha není v ničem lepší ani horší než doby předešlé.

„Však my to nezměníme, madame, oba,

Nač s lyrickými kvílet poety?

Své modly tak jak tak má každá doba

Kdo neholduje jim – je prokletý.“¹⁰¹

⁹⁹ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 114-115

¹⁰⁰ FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. s. 298-299

¹⁰¹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Bodláči z Parnasu*. Praha: Salonní bibliotéka, 1893. s. 169

3.7. Ahasver prý chodí světem

Báseň *Ahasver prý chodí světem* byla publikována v rámci sbírky *Písně poutníka* v roce 1895. Tato sbírka je unikátní v tom, že zachycuje život v pohybu, soustřeďuje se na osudy lidí, kteří z nějakého důvodu putují světem. Zabývá se příběhy různých poutníků, kočovných loupežníků anebo pouze osob, které něco marně hledají a nemůžou to dosáhnout.

Takovou situaci popisuje i báseň *Ahasver prý chodí světem*. Tato báseň představuje sondu do duše autora a popisuje jeho celoživotní fascinaci Ahasverem, jak jej příběh této tajemné, nepolapitelné postavy vždycky přitahoval.

„Báji jsem tu v mládí slyšel

Nevím kolikrát

Kdyby někdy vstříc mi vyšel

Viděl bych jej rád!“¹⁰²

Z básně je patrná jakási rozporuplnost, kdy si autor uvědomuje, že se s osudem Ahasvera ztotožňuje, ale zároveň cítí, jako by se s ním stále míjel, jakoby nikdy nebyl schopen mu zcela porozumět a jeho příběh plně uchopit.

„Ale darmo, jakoby stále

se mi vyhýbal,

sám jsem kráčel světem dále

se mnou jeho žal.“¹⁰³

A po dlouhých letech marného čekání se autor konečně vysněného setkání dočká, ovšem úplně jinak, než by kdy očekával. Jednou se ocitá v horské chatě, a spatřuje Ahasvera před sebou. Ale k jeho překvapení před ním nestojí skutečná mytická postava, ale zrcadlo.

„A já cítil symbol jasně

Halící se v klam

¹⁰² VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Písně poutníka*. Praha: Souborné vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického, Otto Jan. s. 67

¹⁰³ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Písně poutníka*. Praha: Souborné vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického, Otto Jan. s. 67

Jako pravda v roucho básně

*Ahasver jsem sám!*¹⁰⁴

Pokusme se zjistit, co se může skrývat za tím, že se autor přirovnává k Ahasverovi. Báseň je součástí sbírky *Písně poutníka*, která byla vydána roku 1895. V této době procházel autor životní krizí, od konce osmdesátých let se začíná zpožd'ovat za dobou. Je paradoxní, že on, který byl ve svých pětadvaceti obklopen plejádou epigonů, se nyní jako čtyřicátník cítí být starým člověkem. Nástup realismu je mu odpudivý, a navíc je zaskočen přílivem nových uměleckých směrů v devadesátých letech. Začíná se odcizovat nové nastupující generaci, a rovněž se zpronevěřuje svému předsevzetí o vlastní mladosti, kdysi moderním uměleckým směrům klestil cestu, a nyní je jimi zmaten.¹⁰⁵

Ahasver může být chápán nejen jako zajímavá postava, která objevuje neuvěřitelně vzdálenější kouty světa, ale rovněž jako symbol stáří, jako někdo, kdo už měl umřít před dvěma tisíci lety, ale stále přežívá ve světě, do kterého vlastně už nepatří a ve kterém je jakýmsi artefaktem z pradávných dob. Vrchlický v této básni seznává, že je vlastně Ahasverem, což může odrážet jeho pozici zastaralého člověka, někoho, kdo přestal chápat svoji dobu.

3.8. Smír Ahasverův

Báseň *Smír Ahasverův* je součástí sbírky *Votivní desky*, která vyšla roku 1902. Sbíрка má poněkud pesimističtější ladění, soustředí se na postavy z historických příběhů. Avšak tyto postavy oplývají negativními pocity, jsou určitým způsobem obětmi situace. *Smír Ahasverův* je Vrchlického poslední báseň, zabývající se tematikou věčného Žida. V tomto díle se autor s touto postavou loučí, nechává ji konečně zemřít a dojíti vytouženého pokoje. V básni se píše o tom, že Ahasver na sobě začal pociťovat symptomy blížícího se konce. Kromě únavy a jiných tělesných příznaků také pozoruje, že dění ve světě mu začíná být lhostejné a ani nejpřevratnější události jej už nepřekvapují.

¹⁰⁴ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Písně poutníka*. Praha: Souborné vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického, Otto Jan. s. 68

¹⁰⁵ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 10

Do popisu stárnoucího Ahasvera, který se potýká se zdravotními problémy, se zřejmě promítá situace Vrchlického. Po roce 1900 se začalo zhoršovat jeho zdraví. Občas míval návaly mdlob a bolesti v nohou. Trpěl taktéž únavou a skleslostí, a s tím byly spojeny chorobné představy, které básníka pronásledovaly v noci. K těmto potížím se rovněž přidaly pochybnosti o vlastní literární tvorbě. Vyjádření některých kritiků si básník bral velmi osobně a přestával si věřit. Úsilí, s kterým od poloviny devadesátých let vydával jednu sbírku za druhou, má v sobě jakýsi druh neklidu, jakoby se Vrchlický snažil přesvědčit sebe i ostatní, že je stále dobrým básníkem.¹⁰⁶

Tato báseň je také významná tím, že se zde u Ahasvera poprvé objevuje vzdor. Ve všech předešlých básních Ahasver pokorně nese své prokletí, je smířen se svým osudem, neprotestuje proti tomu, jaký život musí žít. Ovšem nyní poprvé projevuje nesouhlas nadále nést tíži svého osudu a otevřeně žádá Boha, aby jej trestu zbavil. Impulsem pro tento postoj je jeho účast na historické události v roce 1621, kdy se stává svědkem popravy 27 pánů na Staroměstském náměstí. Celým výjevem je natolik otřesen, že není schopen dál setrvávat v pohledu na tuto událost. V dramatickém gestu padá na zem a zoufale se obrací k Bohu s prosbou, ať ukončí jeho utrpení.

*„ (...) Propust' sluhu svého!
Ty musíš propustit jej. Nelze na víc
Již patřit děsu, úzkosti a hrůzy
A bezpráví a křivdy, pomsty, vzteku,
Než zde jsem viděl, rozpoznal a zažil.“¹⁰⁷*

Ahasver byl za svůj dlouhý život svědkem nepřeberného množství hrůzných událostí. Zjevně však právě tato událost byla příslovečnou poslední kapkou, po které pohár trpělivosti přetekl. Ahasver se zde rovněž domáhá svého práva umřít, protože Bůh porušil svůj slib.

*„Přinutils mne, Pane,
Na Jerusaléma zřít děsný ztroskot,
Když Tita legie se rozvlnily (...)
Však anděl Tvůj mi tenkrát šeptnul v ucho
„Již větší neuvidí hrůzy v světě“*

¹⁰⁶ BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. s. 185-186

¹⁰⁷ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Votivní desky*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1902.

*Tvé duše zřítelnice. “ – Lhal Tvůj anděl,
 Ted’ zřel jsem víc. “¹⁰⁸*

Ahasver tedy tímto okamžikem přestává být oním pokorným kajícím, který trpělivě snášel svůj trest, protože vidí, že Bůh své sliby neplní a Ahasverova snaha podrobit se trestu vychází naprázdno. Kdysi dávno se dopustil pochybení, když udeřil Krista do tváře. Přijímá trest za svůj hřích, a možná i doufá, že plnění svého pokání se očistí. Ukazuje pokornou snahu nést svoje potrestání, avšak nyní Bůh nedodržel slib a vystavil jej takovéto situaci, přestože slíbil, že nic tak hrozného jeho oči neuvidí. Je to postoj, kdy si člověk uvědomuje, že všechny jeho snahy byly marné, protože druhá strana beztak neplní, co slíbila.

V této básni jsme svědky toho, že Ahasver konečně došel své vytoužené smrti. Jeho konec není žádným patetickým a zdlouhavým popisem utrpení, Ahasver umírá krátce, s pocitem vděčnosti a smíření.

*„ Zrak přešel mu a tma jej obklopila,
 Děs zachvátil jej – však sladké uvolnění
 Šlo vzápětí mu – sotva šeptnul: „díky!“
 A mrtev byl – po věku pouti smířen... “¹⁰⁹*

Zemřel tedy v míru, ale předtím se potýkal s pocitem zrady a podvedenosti. Pojďme se obrátit k otázce, zda tento postoj neodrážel nejen autorovy vlastní osudy, ale rovněž situaci Židů v době, kdy byla napsána tato báseň.

Smír Ahasverův byl publikován v roce 1902. V tomto období se Židé vzpamatovali z vlny antisemitských nálad, jež proběhla v devadesátých letech. Tyto incidenty připravily českožidovské hnutí o sebejistotu¹¹⁰. Není divu, že se Židé cítili zklamání vývojem celé situace, vždyť předtím projevíli značnou snahu o začlenění se do české společnosti, přijali řadu opatření, aby eliminovali rozsah používané němčiny ve svých institucích. Přesto se tato snaha nesetkala u české společnosti s oceněním, a ještě navíc bylo židovské obyvatelstvo očerněno řadou nesmyslných obvinění. Není divu, že po těchto událostech řada českých vlastenecky orientovaných Židů podlehla

¹⁰⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Votivní desky*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1902.

¹⁰⁹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Votivní desky*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1902.

¹¹⁰ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 119

pochybnostem. Jakou situací tehdy Židé procházeli, vystihují slova Karl Fischla roku 1900:

„*A tak se pražští Židé ocitli v nezáviděnné situaci člověka, jenž sedí na dvou židlích: prošli tvrdou školou politických změn, v níž mohli zakusit a poznat jednoduchou pravdu – že totiž musejí být Židy a pouze Židy a že co bylo v minulosti jejich slabinou, jejich židovství, musí se do budoucna změnit v jejich přednost.*“¹¹¹

Po divokých aférách devadesátých let stálo českožidovské hnutí na významné křižovatce. Po událostech z konce století zůstalo podvedené a opuštěné, váhající, jak se nyní postavit k současnému vztahu s českým národem. V první řadě bylo nutné, aby českožidovské organizace přijaly taková opatření, která by zabránila podobným vzplanutím protižidovských nálad, a pokud by k nim přece jenom došlo, aby na ně byly připraveny. Národní jednota českožidovská publikovala a rozšířila více než 7000 výtisků pamfletu od berlínského teologa Hermanna Stracka „*Proti pověře o rituální vraždě.*“¹¹²

Jako další se nabízela otázka, jaký postoj nyní k českému národu zaujmout. Skutečný základ zcela nového přehodnocení vztahu k Židům položil Viktor Vohryzek, který roku 1900 zveřejnil v *Českožidovských listech* vlivnou stat' s názvem *Epištoly k českým židům*, kde se zabývá otázkou antisemitismu v českých zemích. Vyslovil názor, který se radikálně lišil od většiny osobností českožidovského hnutí. Tvrdil, že příčinou pronásledování Židů není historický vývoj, ani nedostatečná vládní politika, ani nespočívá v neochotě Židů zařadit se do většinové společnosti. Antisemitismus je v první řadě psychologickým a morálním problémem. Názorem, že hlavní příčiny antisemitismu se odvíjejí od lidské povahy, nikoliv od chování Židů, předával Vohryzek dvě důležitá poselství. Prvním bylo, že Židé z Čech a Moravy neudělali nic, čím by antisemitské násilí vyvolali, či si je dokonce zasloužili. A druhým poselstvím, které bylo možná ještě důležitější, že antisemitismus je v podstatě český, nikoliv židovský problém.¹¹³

¹¹¹ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 147

¹¹² KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 122-123

¹¹³ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 126-127

V tomto období, kdy Židé byli nuceni přehodnotit svůj postoj, se začal rozšiřovat židovský nacionalismus. Začaly vznikat první sionistické organizace. Úplně první sionistickou organizací v Čechách byl Židovský lidový spolek „Sion“. Spolek představoval větev Světové sionistické organizace. Tento spolek učinil velmi užitečný krok v reakci na hnutí „svůj k svému“ – vytvořil lidovou záložnu, která přerozdělovala zdroje z nouzových fondů za účelem ochrany obchodníků ohrožené obchodním krachem. Vznikl rovněž spolek Bar Kochba, vyjadřující podporu sionistickému hnutí. Tento spolek nevznikl sám o sobě, ale předcházela mu existence Spolku židovských univerzitních studentů, který byl poté přejmenován na Bar Kochba a jehož stanovy byly pozměněny, aby byl více sionisticky zaměřený. Je možné, že název Bar Kochba byl inspirován básnickou sbírkou Vrchlického, která byla publikována roku 1897, jejímž námětem bylo povstání Židů proti Římanům. Mladé pražské sionistické hnutí se utěšeně rozšiřovalo do malých i větších českých měst a získávalo další přívržence. Sionisté se setkali s úspěchem hlavně u Židů z menších měst a vesnic, kteří hájili svou etnickou příslušnost.¹¹⁴ Spolek Bar Kochba si v průběhu jednoho desetiletí vydobyl v Čechách výjimečné kulturní postavení.¹¹⁵ Koncepce sionismu Bar Kochby byla založena na „kulturní obrodě“. Spolek pořádal pravidelné veřejné přednášky a diskuze. Důraz byl rovněž kladen na studium hebrejštiny, židovské historie a teorie sionismu. Kromě hebrejštiny byli členové podněcováni rovněž ke studiu jidiš, neboť oba jazyky představují spojené nádoby „živého židovství.“ Nejvíce bylo na členy apelováno, aby zahrnuli do svého života aktivní prvek židovské kultury. Pro židovské studenty, kteří byli členy Bar Kochby, představoval sionismus osobní duchovní převrat, znovupřijetí judaismu jako živoucí kultury. Na první pohled se toto pojetí neslo v duchu slavného prohlášení Theodora Herzla, které bylo vyřčeno na prvním sionistickém kongresu v roce 1897, že sionismus je návratem k židovství ještě před návratem do židovské země.¹¹⁶

Stejně jako v básni *Smír Ahasverův* Ahasver najednou cítí, že by se neměl jen slepě podřizovat svému prokletí, ale rovněž hájit své zájmy, tak i Židé pochopili, že sice mohou být Čechy, ale zároveň nesmí zapomínat na svou židovskou podstatu.

¹¹⁴ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 148-150

¹¹⁵ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 152

¹¹⁶ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. s. 154-155

Znamená to tedy, že Židé se nakonec vrátili ke své židovské podstatě a na české národní citění zanevřeli? Přestože v době, kdy byla báseň napsána, probíhalo sionistické hnutí, a Židé se spíše soustředili na pozvednutí své židovské podstaty, autor možná chtěl naznačit, že všechna předešlá snažení Židů o začlenění do české společnosti nebyla marná a zanechala na židovském obyvatelstvu určité stopy. V básni je zajímavá skutečnost, že Ahasver je ze všech historických událostí nejvíc šokován právě popravou na Staroměstském náměstí. Jako dlouhověké nesmrtelné stvoření byl svědkem nespočtu hrůzných událostí, ale z nějakého důvodu právě tato poprava je pro něj zážitkem nejotřesnějším. Je víc než zvláštní, že jím otřásla právě tato událost. Proč například nebyl šokován některým protižidovským pogromem? Poprava českých pánů měla negativní dopad pro český národ, což znamená, že Ahasvera jako židovského obyvatele by neměla natolik vzrušit, protože se přímo nedotýká jeho národa. Ale opak je pravdou, v Ahasverovi vyvolává bouřlivou reakci, dokonce tvrdí, že tato událost je dokonce horší než vypálení Jeruzaléma, hlavního města jeho rodné země. Když se zamyslíme nad touto skutečností, tak tahle Ahasverova reakce nám podává jasnou zprávu. Autor se zřejmě snažil naznačit, že tato událost Ahasvera tolik vzrušila, i přestože se přímo nedotýkala jeho národa. Anebo právě proto, že se jeho národa dotýkala. Ahasver je touto událostí šokován mnohem víc než jakýmkoliv příkořím, které se kdy stalo židovskému národu, což znamená, že se možná v této chvíli cítí být více Čechem než Židem.

Závěr

Tématem mé práce bylo zmapování výskytu postavy Ahasvera v díle Jaroslava Vrchlického a snaha posoudit, zda a jakým způsobem se vyobrazení Ahasvera v jednotlivých básních liší a zda v těchto dílech můžeme vysledovat spojitost s životem autora a společensko-historický kontext dané doby. Hned v první kapitole, která byla jakýmsi všeobecným a povrchnějším vhladem do problematiky, mě překvapila odlišnost definic. Několik oficiálních encyklopedických zdrojů definuje tuto postavu s většími či menšími rozdíly. Rovněž zajímavým bylo zjištění o různých inspiračních zdrojích legendy, existuje několik teorií, podle kterých mohl být charakter Ahasvera inspirován rovnou několika biblickými postavami.

V dalších částech jsem se už zabývala přímo rozbořem jednotlivých básní. V daných dílech lze najít určité odlišnosti v popisu postavy, a právě tyto odlišnosti mi poskytly cenné informace. Z básní lze jednak vyzorovat autorův vztah k Židům. Tento vztah byl velmi pozitivní, autor se dokonce stal významným podporovatelem českožidovského hnutí. Rovněž se do básní výrazně promítá veřejné mínění o Židech a naopak, postoj Židů k českému národu.

Na proměny tohoto vyobrazení Ahasvera můžeme nahlížet z několika hledisek. První, zřejmě nejnápadnější hledisko, je odlišná míra inovace v zobrazení Ahasvera. Zatímco ve Vrchlického dřívějších básních (například *Jarní zpěv Ahasvera*, *Kříž Božetěchův*, *Vyhnanci*) je Ahasver popsán jako tradiční postava, jak ji známe z původní křesťanské legendy, v básních *Ahasver na věži Eiffelově* a *Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech* vykazuje nové, inovativní prvky. V těchto básních je Ahasver vyobrazen novým, modernějším způsobem. Není zde popsán jako uštváný, kající se muž, jak je známý z legendy, nýbrž disponuje nadhledem a někdy i ironií. Rovněž skutečnost, že Ahasver stojí na vrcholu Eiffelovy věže, značí to, že jej autor zřejmě chtěl vtáhnout do současné doby. Předěšlé básně se odehrávají buď ve středověku (*Kříž Božetěchův*, *Vyhnanci*), nebo nemají časové vymezení a mohly se odehrát vlastně kdykoliv (např. *Jarní zpěv Ahasvera*). Tato moderní datace a rovněž inovativnější popis Ahasvera v *Ahasverovi na věži Eiffelově* a *Druhém listu Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech*) ukazuje jakýsi směr vývoje Ahasvera směrem

k modernizaci a emancipaci. Za tímto vývojem můžeme částečně spatřovat autorovo vnímání židovstva jako obyvatelstva, jehož historie je sice prastará, ale jež nezaspalo dobu a má snahu se emancipovat a přizpůsobovat se dobovým trendům.

Rovněž si nelze ne všimnout odlišného pojetí role Ahasvera. V některých básních je popsán jako zatracenec (*Vyhnanci*, *Vlasatice*, *Kříž Božetěchův*). Ovšem například v básni *Český Ahasver* je vyobrazen jako postava užitečná, která místo zla přináší lidem užitek a radost. Tato proměna může být způsobena změnou vnímání židovstva, kdy se Židé z pasivní minority, která se předtím ve veřejném dění nemohla angažovat, stali aktivní složkou boje za národní uvědomění.

Do básní se rovněž výrazným způsobem promítají postoje vůči Židům v tehdejší době. V již zmíněném *Českém Ahasverovi* můžeme vypočítat snahy českožidovského hnutí, v *Kříži Božetěchově* se promítají protižidovské nálady v souvislosti s obviňováním Židů z proněmecké orientace. *Vyhnanci* a *Jarní zpěv Ahasvera* signalizují, že Židé jsou vnímáni jako nestálý element, jako národ, který nemá nikde domov. *Druhý list Ahasvera královně Semiramidě po desíti letech* ukazuje pravděpodobně na určité nepokoje ve společnosti, a můžeme zde vypočítat šíření negativních pověr o Židech. Kromě odrazu společenských nálad se mnohdy v básních setkáváme i s postojem samotného autora, v básni *Ahasver prý chodí světem* se autor vyznává ze své fascinace Ahasverem a do jisté míry se s ním ztotožňuje.

Dalším prvkem, který je možno ve Vrchlického básních vypočítat, a který je zřejmě prvkem nejdůležitějším, je jeho vztah k určitému národu, míra vlasteneckého citění. Například básně *Vyhnanci* či *Kříž Božetěchův* disponují pocitem nezakotvenosti, z těchto básní čtenář získává dojem, že Ahasver nemá žádný domov. Ovšem v básni *Smír Ahasverův* Ahasver trpí společně s českým národem, když je na Staroměstském náměstí popraveno 27 českých pánů, a právě v této básni, která je poslední Vrchlického básni s ahasverovskou tematikou, autor sděluje poselství, že nyní se Ahasver plně asimiloval a cítí se být Čechem.

Práce na tomto tématu mě velmi obohatila, získala jsem cenné znalosti o postavení Židů v 19. století a rovněž si rozšířila znalosti o boji za národnostní identitu v tomto období. Tento úsek českých dějin jsem vždy vnímala pouze pohledem Čechů, kteří se snažili uhájit svou národní identitu a svůj jazyk, ale nyní v rámci své diplomové

práce jsem měla možnost na tyto události pohlédnout novým způsobem, z úhlu pohledu Židů.

Rovněž jsem získala důležité poznatky o šíření antisemitských nálad v průběhu 19. století, což pro mě osobně bylo velmi přínosné s ohledem na návaznost na dnešní dobu. Získala jsem informace o způsobu šíření negativních nálad vůči minoritnímu obyvatelstvu. Na příkladu protižidovských nepokojů v 60. letech 19. století a rovněž Hilsnerovy aféry v 90. letech jsem se dozvěděla, jakým způsobem taková antisemitská propaganda funguje, jaké způsoby antisemité používají pro její šíření a jaké jsou důvody pro její přijímání většinovou společností. Právě tento element mě na tvorbě mé diplomové práce zaujal nejvíc, jelikož podobný způsob propagandy nyní můžeme spatřovat v současné době. Nyní, kdy do Evropy míří stále větší počet obyvatel muslimského vyznání, můžeme být svědky toho, že v některých případech se množí případy šíření poplašných fám a rasistických tendencí. Dle mého názoru se tyto tendence vyznačují podobnou strukturou jako protižidovské nálady v předminulém století, lidé cítí nejistotu v kontaktu s něčím novým a neznámým, a mají sklony uvěřit různým lživým informacím o etniku, ze kterého cítí neznámo a cizost. V nedávné době se objevily četné poplašné zprávy o muslimských přistěhovalcích (uprchlíci ničící řecký ostrov Kos, přehnaně vykonstruovaná potyčka muslimských studentů na náměstí v Olomouci, atd.), které se vzápětí ukázaly jako lživé. Charakter těchto zpráv je možno s jistou nadsázkou přirovnat například k rozdmýchání poplašných zpráv o rituální vraždě v 19. století, jelikož toto šíření se vyznačuje podobnými vzorci.

Studium judaistiky se na první pohled může zdát jako nepříliš užitečné z důvodu jeho neúčelnosti (proč studovat obor, zabývající se obyvatelstvem, které na našem území žilo v minulosti a nyní, z důvodu událostí 2. světové války, se vyskytuje jen ve velmi malém počtu?). Avšak právě studium obyvatelstva, které žilo na našem území v minulosti a potýkalo se s řadou nepochopení od české společnosti, nám může přinést užitečné poznatky do současnosti a budoucnosti. V každé době na území různých států existuje určité etnikum, které se liší svým způsobem života, a chování většinové společnosti k této menšině se mnohdy vyznačuje podobnými vzorci. Lidé cítí nejistotu a strach před neznámým, a proto bývají náchylnější k uvěření různým pověrám a lživým zprávám. Studium Židů a postojů obyvatelstva vůči nim v různých historických obdobích nám může pomoci pochopit existenci jiných etnik, vyskytujících se

v současné době na našem území, a vyvarovat se kulturních stereotypů a předsudkům vůči nim.

Seznam použitých pramenů a literatury

Primární zdroje:

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Bodláčí z Parnasu*. Praha: Salonní bibliotéka, 1893.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Duch a svět*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1878.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mýty I*. Praha: Salonní bibliotéka 1878.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Motýli všech barev*. Praha: Salonní bibliotéka, 1887.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Písně poutníka*. Praha: Souborné vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického, Otto Jan.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Votivní desky*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1902.

Sekundární zdroje:

ALIGHIERI, Dante. *Božská komedie (Komentovaný výběr)*. Československý spisovatel: 1984.

BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979.

Ceský-jazyk.cz [online]. 2006 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: www.cesky-jazyk.cz

Česká elektronická knihovna: Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století [online]. 2005 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: <http://ceska-poezie.cz/cek/>

DONATH, Oskar. *Židé a židovství v české literatuře 19. století : od K.H. Máchy do Jar. Vrchlického*. Brno, 1923

Encyclopaedia Judaica. 2. vyd. Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, 22 sv.

FEIFALIK, Julius. *Studien zur Geschichte der Altbohmischen literatur*. Gerold in Komm., 1859.

FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007 .

Jewish Encyclopedia [online]. [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: www.jewishencyclopedia.com

Jewish virtual library [online]. 2008 [cit. 2015-07-23]. Dostupné z:

<http://www.jewishvirtuallibrary.org>

KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 20

LEHÁR, Jan: Sémantizace formy ve staročeském Apokryfu o Jidášovi, *Česká literatura Vol. 49, No. 1 (2001)*

Malá Československá encyklopedie. I. Svazek A-Č. ACADEMIA, Praha, 1984

Masarykův slovník naučný, Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl 1.

Nákladem Československého kompasu, 1925

Národní sebeochrana: Úvahy o hmotném a mravním úpadku národa českého. 1. Praha: Cyrillo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba v Praze., 1898.

MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ a Antonín B SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998.

OTTO, J. Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha. Tiskem vl. knihtiskárny

SHERMAN, J. *Storytelling: An Encyclopedia of Mythology and Folklore*. M E

SHARPE INC. New York 2008

The Yivo Encyclopedia of Jews In Eastern Europe [online]. 2010 [cit. 2015-07-26].

Dostupné z: <http://www.yivoencyclopedia.org>

TOKSTEIN, Antonín. *Židé v Čechách: na základě nejspolehlivějších pramenů*. Nákl. knihkupectví Mikuláš & Knapp, 1867.

VACEK, Jaroslav. *Mýtus Věčného Žida*. V Praze: Dauphin, 2012

Anotace

Jméno a příjmení:	Adéla Chmelová
Název katedry a fakulty:	Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových
Název diplomové práce:	Postava Věčného Žida v české literatuře 19. století
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Soukup, Ph.D.
Počet znaků:	118 295
Počet příloh:	0
Počet titulů použité literatury:	27
Klíčová slova:	Legenda o Ahasverovi, česká literatura, 19. století, postavení Židů v české společnosti, českožidovské hnutí, antisemitské nálady
Charakteristika diplomové práce:	Tato práce pojednává o Ahasverovi, postavě z křesťanské legendy. Práce se zaměřuje na výskyt této postavy v literatuře 19. století, konkrétně v díle Jaroslava Vrchlického. Cílem je analýza literárních textů Vrchlického a zkoumání těchto textů z hlediska vyobrazení postavy Ahasvera a kontextu, který se za nejrůznějšími charakteristikami Ahasvera skrývá. Práce se soustředí na hledání takových prvků, jako je odraz historických událostí, spojených s židovskými obyvateli,

	soudobé názory české společnosti na židovstvo, postoj Židů k českému obyvatelstvu a rovněž návaznost na autorův život.
--	--